

บทที่ 3

รำเดี่ยว : รูปแบบและกระบวนรำอาวูช

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 หน้า 41 ว่ารำอาวูชในละครใน เรื่อง อิเหนา มีทั้งรำเดี่ยวและรำคู่หรือรำเพื่อรบ ดังนั้นในบทนี้จึงจะกล่าวถึงรูปแบบ และกระบวนรำอาวูชของตัวเอก เฉพาะที่เป็นการรำเดี่ยว 5 ชุด ได้แก่ ประสันตารำกริช อิเหนาตัดดอกไม้ อิเหนาฉายกริช สุหรานากงรำกริช และ ปันหยีตรวจพล จากการศึกษาพบว่า เป็นการรำเดี่ยวของตัวเอกซึ่งถืออาวูชกริช รำประกอบทำนองดนตรี แสดงอยู่ในตอนที่สำคัญของเรื่องอิเหนา และมักนำ การรำนี้มาจัดแสดงในรูปแบบของการรำเดี่ยวเฉพาะกิจ มีจุดประสงค์ของการแสดงเพื่ออวดฝีมือ ปฏิภาณไหวพริบของผู้รำ เพื่อแสดงชั้นเชิงการรำยรำ เพื่อใช้แสดงเป็นชุดเบิกโรงและการแสดงสลับฉาก โดยผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบ และกระบวนรำ ของการรำทั้ง 5 ชุด ด้วยวิธีสังเกตขณะที่ติดตามชมการแสดง บางชุด การจัดให้รำเพื่อบันทึกวิถีทัศนและรูปภาพ จากวิถีทัศนบันทึกการแสดงสด ตลอดจนได้รับการฝึกหัดการรำบางชุดจาก อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบันทึกท่ารำเป็นลายลักษณ์อักษร จากนั้นนำมาพรรณนาวิเคราะห์รูปแบบและ กระบวนรำของแต่ละชุด ดังจะได้กล่าวถึงเป็นลำดับไป

ประสันตารำกริช

การรำชุด ประสันตารำกริช อยู่ในการแสดงละครในเรื่อง อิเหนา ตอนประสันตาด่อนก ช่วงเหตุการณ์รบระหว่างปันหยีรบระตูปุสลีหนา ซึ่งบทละคร เรื่องอิเหนาของกรมศิลปากร จากฝ่ายวิชาการ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ มีการ เรียงลำดับเหตุการณ์ ดังนี้

1. ประสันตาชวนเพื่อนออกไปต้อนกเขา
2. ประสันตาท่อวิวาทกับพวกบุศลินา
3. ประสันตาไปแจ้งเรื่องบุศลินากับป็นหยี
4. บุศลินาลานางตราออกไปสู่กับป็นหยี
5. การรบระหว่างป็นหยีกับบุศลินา
6. ท้าวดาหารู้ข่าวอิเหนาตัดรักนางบุชบา
7. จรกาหลงรูปนางบุชบา
8. ท้าวดาหาประกาศยกนางบุชบาให้จรกา¹

การแสดง ประสันตารำกริช อยู่ในเหตุการณ์ที่ 5 ก่อนการรบระหว่าง
ป็นหยีกับบุศลินา

บทร้อง ไม่มี

ดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ

ดนตรีบรรเลงเพลงสระหม่าแขก

เพลงสระหม่า เป็นเพลงสำเนียงชวา ใช้บรรเลงประกอบการรำ
อาวุธ เช่น กริช กระบี่ เป็นต้น ในภาษาไทยสามารถเขียนได้อีกอย่างหนึ่งว่า
สรหม่า จัดเป็นเพลงประเภทเพลงเรื่อง (เพลงเรื่อง คือ การนำเพลงหลาย ๆ
เพลงมาบรรเลงต่อกัน) เพลงสระหม่า มี 2 ชนิด คือ

1. สระหม่าไทย หรือสระหม่าใหญ่ ท่วงทำนองเพลงมีความเร็ว
ปานกลางคล้ายเพลงอัตรา 2 ชั้น*

¹สุภาวดี โปธิเวชกุล, "จารีตการใช้อาวุธการแสดงละคร เรื่อง
อิเหนา", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 21.

*ท่วงทำนองเพลงไทย แบ่งอัตราของเพลงเป็น 3 อัตรา ได้แก่
1. เพลงอัตรา 3 ชั้น มีท่วงทำนองเพลงที่ช้ามาก 2. เพลงอัตรา 2 ชั้น
มีท่วงทำนองเพลงปานกลาง 3. เพลงอัตราชั้นเดียว มีท่วงทำนองเพลงที่เร็ว

2. สระหน้าแขก มีท่วงทำนองเร้ารุกเร้าทำนองเดิยวจนจบเพลง
ใช้ทั้งงานมงคลและอวมงคล

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง มี ปี่ชวา 1 เลว กองแขก 1 คู่ และฉิ่ง^๒

อุปกรณ์ประกอบการรำ

กริช พร้อมผ้าเช็ดหน้าสีแดง

ผ้าเช็ดหน้าสีแดง มีลักษณะบางและเบา เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
ยาวประมาณ 10 นิ้ว กว้างประมาณ 6 นิ้ว เย็บบริเวณขอบผ้าโดยรอบ ชายผ้า
ทั้งสองขลิบด้วยด้ายเงิน ใช้ผูกกับคอกกริช (ระหว่างด้ามกริชกับตัวกริช) ซึ่ง
นางสุวรรณี ชลานุเคราะห์ ได้กล่าวเกี่ยวกับประโยชน์ของการใช้ผ้าสีแดง ดังนี้

1. ใช้เป็นผ้าเช็ดเลือด ที่เกิดจากการต่อสู้
2. ใช้สลัดบังตาต่อสู้
3. ใช้ซับเหงื่อ

วิธีแสดง

ใช้ผู้แสดงหญิง 1 คน แสดงเป็นตัวละครในบทของประสันตารำกริช
แบบมลายูประกอบเพลงสระหน้าแขก ใช้เวลารำ 2 นาที เมื่อจบบทร้องว่า
"ประสันตาท้าทายทำอวดฤทธิ์ รำกริชเขอะเขี้ยวไปมา" ดนตรีบรรเลงเพลง
สระหน้าแขก ผู้แสดงใช้มือขวาถือกริชเปล่า มือซ้ายถือผ้าเช็ดหน้าสีแดง โดย
สอดนิ้วกลางเข้าไปในช่องของผ้าที่ทำไว้ รำหันหน้าเข้าหากองทัพของฝ่ายศัตรู
(หันทางด้านซ้าย) เริ่มด้วยการวิ่งซอซเท้าออก พร้อมกับทำท่าตั้งวงบน -

^๒สัมภาษณ์ ศิลปิน ดราโหมก, ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านดนตรีไทย สถาบัน-
นาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร, 9 สิงหาคม 2540.

จับปรกข้าง* หมุนรอบตัว 1 รอบ หยุดหันหน้าเข้าหาฝ่ายศัตรู แสดงสีหน้า
 เขาะเขี้ย ทำท่าย แล้วกระโดดลงนั่งร่าอยู่กับที่ด้วยท่าจับยาว มีการเคลื่อนไหว
 ของลำตัวโดยการกระพ่ายไหล่ การชะงักลำตัวมาข้างหน้า แล้วเอนกลับ
 ด้านหลังเป็นลักษณะวงกลม และการนั่งหมุนรอบตัวโดยนั่งบนสันเท้าข้างหนึ่ง
 ส่วนขาอีกข้างหนึ่งแยกออกไปด้านข้าง แล้วขยับเท้าหมุน อันเป็นลักษณะเฉพาะ
 ของการร่ากรีชแบบมลายู ในช่วงนี้มีท่าร่าทั้งหมด 4 ท่า ได้แก่ ท่าจับยาว
 ท่าแทงมือคู่ ท่าบัวชูฝัก-จับส่งหลัง และท่าหมุนวน จากนั้นผู้ร่าลุกขึ้นด้วยท่าหมุนวน
 ในช่วงยืนร่ามีการเคลื่อนไหวในทิศทางต่าง ๆ กัน คือ

ก. ขึ้น-ลงด้วยการเปลี่ยนเท้ายก โดยท่าท่าแบมือคู่

ข. กระทุ้งเท้าหมุนรอบตัวด้วยท่าจันทร์ทรงกลด ซึ่งขณะที่เริ่มปฏิบัติท่านี้นี้
 ผู้ร่าจะก้มหน้าลง แล้วเงยหน้าขึ้นพร้อมกับร้องคำว่า "ฮัด"³ เป็นการเขาะเขี้ย

ค. จรดเท้า เคลื่อนที่เป็นลักษณะวงกลมด้วยท่าแตะหน้าผาก-วงล่าง
 ปฏิบัติโดยแบมือทั้งสองแตะหน้าผาก เรียกว่า "สะลาม" อันเป็นท่าที่ชาวอิสลาม
 กระทำเมื่อจะแสดงความเคารพ⁴

ในช่วงสุดท้าย ผู้ร่าท่าท่าแทงกรีชไปที่ระตูปุศลินา และท่าท่าปิดเมื่อ
 ระตูปุศลินาแทงตอบกลับมา เป็นการทำท่าย ยั่วโทสะของอีกฝ่ายมากขึ้น ซึ่ง
 ท่าแทงและท่าปิดจัดเป็นท่าที่ใช้ในการรบของกรีช จากนั้นกลับเข้าที่เดิมโดยปฏิบัติ
 เช่นเดียวกับท่าออก ถอดผ้าเช็ดหน้าจากนิ้วกลางสอดเข้าที่ด้ามกรีช และเหน็บ
 กรีชเข้าในฝัก รวมท่าร่าในช่วงที่ยืนร่ามีทั้งหมด 7 ท่า ได้แก่ ท่าหมุนวน
 ท่าแบมือคู่ ท่าจันทร์ทรงกลด ท่าแตะหน้าผาก ท่าวงล่าง ท่าแทง ท่าปิด
 ท่าตั้งวงบน-จับปรกข้าง

* ท่าร่าอาวุธส่วนใหญ่เป็นท่าเฉพาะของการร่าใช้อาวุธนั้น ๆ บางท่า
 ไม่ปรากฏการเรียกชื่อท่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดขึ้นเป็นคำเรียกสั้น ๆ โดย
 คำนึงถึงลักษณะของการปฏิบัติ เช่น ท่าตั้งวงบน-จับปรกข้าง หมายถึง มือหนึ่ง
 ตั้งวงบน อีกมือหนึ่งจับปรกข้าง

³ สัมภาษณ์ พิชรา บัวทอง, 23 มิถุนายน 2540.

⁴ สัมภาษณ์ สุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์, 17 พฤษภาคม 2540.

สำหรับลักษณะการรำกริชในละครใน ตามคำบอกเล่าของอาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทย* แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ รำกริชแบบชวา กับรำกริชแบบมลายู

- ทำรำกริชแบบชวา มักใช้กับตัวละครในบทของกษัตริย์ และผู้มียศศักดิ์
- ทำรำกริชแบบมลายู มักใช้กับตัวละครในบทของเสนา พี่เลี้ยง และทหาร ซึ่งจะมีท่าที่ใช้มือทั้งสองแตะหน้าผาก อันเป็นท่าแสดงความเคารพของชาวมลายู^๕

อย่างไรก็ดี บางครั้งก็ไม่สามารถแยกท่าว่าได้ชัดเจนว่า เป็นรำกริชแบบชวาหรือแบบมลายู เนื่องจากตัวละครในบทกษัตริย์ก็สามารถรำกริชมลายูได้ดังตัวละครในเหตุการณ์ศึกกระหมั่งกุนึง ที่กล่าวถึงท้าวกระหมั่งกุนึงว่า "อันกริชชวามลายูกุณินทัดไม่ขัดสน" อีกทั้งท่ารำของการรำกริชทั้งสองแบบมีปะปนกัน ทั้งในการรำประกอบเพลงสรรเสริญไทยและสรรเสริญแขก^๖

กระบวนการและท่ารำ ชุด ประสันตา

ในการศึกษากระบวนการชุดนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นางพัชรา บัวทอง นาฏศิลป์ แผนกนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร และศึกษาจากวีดิทัศน์ที่ร่ำโดยนางพัชรา บัวทอง เป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดท่ารำชุดนี้จาก นางศิริวัฒน์ ดิษชนันท์ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยซึ่งเคยได้รับการถ่ายทอดท่ารำโดยตรงจากท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี

การอธิบายท่ารำ นอกจากจะอธิบายด้วยเนื้อหาแล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้สัญลักษณ์แทนท่ารำและทิศทางการเคลื่อนที่ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

* อาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ อาจารย์ชงไชย โปษยารมย์ อาจารย์พัชรา บัวทอง อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม และอาจารย์ประเมษฐ์ บณยะชัย.

^๕ สัมภาษณ์ สุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์, 17 พฤษภาคม 2540.

^๖ สัมภาษณ์ ประเมษฐ์ บณยะชัย, 28 เมษายน 2540.

ตารางแสดงภาพสัญลักษณ์ที่ใช้แทนท่ารำ

นาฏยศัพท์	ภาพสัญลักษณ์
<p><u>ศีรษะ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -หันหน้าออก, หน้าตรง -เอียงขวา-ซ้าย -ลักคอง ขวา-ซ้าย -หันข้างขวา-ซ้าย -หันหลัง 	
<p><u>มือ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -ตั้งวงบน ขวา-ซ้าย -ตั้งวงกลาง -ตั้งวงล่าง -วงเกิด -จับ ครว้า-หงาย -จับส่งหลัง 	
<p><u>เท้า</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -ยืน ขวา-ซ้าย -ก้าวหน้า (เท้าขวา) -ผสมเท้าซ้าย -ผสมเท้า -ก้าวข้าง (ขวา) -โชนกเท้า -กระทุ้งเท้า -เก็บเท้า -ประเท้าต่างๆ 	

นาฏยศัพท์	ภาพสัญลักษณ์
-ประเท้า (อยู่กับที่) -จรดเท้า -แตะเท้า -ประเท้า -กระดกเท้า (ซ้าย) -กระดกเลี้ยว (ซ้าย) <u>ไหล</u> -กล่อมไหล -กระทอไหล	

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนทิศทางและการเคลื่อนไหวของเท้า

สัญลักษณ์แทนการขึ้น และการนั่ง ของผู้รำ

= ยืนหันหน้า

= นั่งหันหน้า

= ยืนหันหลัง

= นั่งหันหลัง

= ยืนหันทางซ้าย

= นั่งหันทางซ้าย

= ยืนหันทางขวา

= นั่งหันทางขวา

สัญลักษณ์แทนการเคลื่อนไหวของเท้า

----- = ซอยเท้าเคลื่อนที่

////////// = โขยกเท้า

-o-o-o-o = ยกเท้าสลับ

..... = แตะเท้า

 = หมุนรอบตัว (ตามทิศทางของลูกศร)

* * * * * = จรดเท้า

∨ ∨ ∨ ∨ ∨ ∨ = กระทบเท้า

= เก็บเท้า

- . - . - . - , - = เล่นเท้า (ก้าวเท้าแตะ)

~~~~~ = ถัดเท้า

สัญลักษณ์ 1 อัน แทนการเคลื่อนไหวของเท้า 1 ครั้ง เช่น แทนการแตะเท้า 1 ครั้ง หากมีสัญลักษณ์ตั้งแต่ 3 อันขึ้นไปเรียงต่อกัน หมายความว่ากระทำติดต่อกันหลายครั้ง

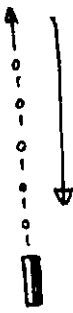

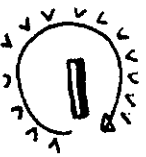

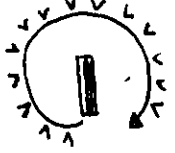
ตารางแสดงกระบวนรำกรีฑ
เหตุการณ์ประเพณีตารำกรีฑเฮาะแฮ็กกองทัพพระศุภสีหนาท

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
- เพลงสระระ- หม่าแซก 1.	ยืนหน้าหน้าเข้าหากองทัพ ของฝ่ายพระศุภสีหนาท (ทิศทาง ที่ตัวละครประเพณีหันหน้ารำ จะยึดทิศทางด้านซ้ายของเวที เป็นทิศด้านหน้า ฉะนั้นส่วนใหญ่ ตัวละครประเพณีจะหันทาง ด้านขวาออกทางด้านหน้าของ เวที) เมื่อดนตรีบรรเลงเพลง สระระหม่าแซก มือขวาจับกรีฑ เปล่า โดยกำรอบที่ด้าม ให้ตัว กรีฑอยู่ด้านนิ้วก้อย เลื่อนมือ ขวาตั้งวงบน มือซ้ายถือผ้าเช็ด หน้าสีแดง โดยคล้องไว้ที่นิ้ว กลาง ทำท่าจับปรกข้าง เอียง ศีรษะขวา เท้าขวาก้าวข้าง วิ่งหมุนทางขวา 1 รอบ		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
2.	เอียงศีรษะข้างขวา กระโดด เท้าซ้าย ย่อเข่าลงนั่งบนส้น เท้าซ้าย สันขาขวาเฉียงออกไป ทางขวา งอเข่าเล็กน้อย ใช้ ส้นเท้าวางกับพื้น พร้อมกับ เปลี่ยนมือซ้ายเป็นตั้งวงบน มือขวาพลิกเป็นหงายข้อมือขึ้น แขนตั้งเอียงศีรษะขวา มือซ้าย จับปรกข้าง มือขวาตั้งวงบน แล้วปล่อยจับมือซ้ายตั้งวงบน มือขวาหงายข้อมือ แขนตั้งเช่น เดิม เอียงศีรษะข้างซ้าย กระท่ายไหล่ 3 ครั้ง นับเป็น 2 ชุด จากนั้นปฏิบัติอีก 1 ชุด รวมทั้งหมด 3 ชุด		A
3.	นั่งในท่าเดียวกับท่าที่ 2 แต่ เหยียดขาซ้ายเฉียงออกไปทาง ซ้าย พร้อมกับจับมือทั้งสองคว่ำ ลง อยู่ระดับเอวแล้วพลิกจับ หงาย ปล่อยออก หักข้อมือลง คู่กันอยู่ด้านหน้า เอียงศีรษะ ซ้าย จากนั้นชะโงกกล่าวตัว ศีรษะมาข้างตัว พร้อมกับเลื่อน		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	มือมาข้างหน้าด้วย แล้ว เอน ลำตัวกลับด้านหลังพร้อมกับ เลื่อนมือกลับ หยุดนิ่งเอียง ศีรษะซ้าย (การเคลื่อนไหว ของลำตัวและมือนี้มีลักษณะ เป็นวงกลมดังนี้ ในท่า นี้เคลื่อนไหวลำตัวทั้งหมด 3 ครั้ง		
4.	เลื่อนขาขวาเป็นคุกเข่า นั่ง บนสันเท้าขวา ขาซ้ายเหยียด ออกไปด้านข้าง งอขา ใช้จมูก เท้าวางกับพื้น ที่สำคัญเข้าทั้ง สองต้องไม่ติดพื้น ส่งมือขวาชู ขึ้นระดับศีรษะยกแขนระดับไหล่ หักข้อศอกเข้าหาลำตัว หักข้อมือ มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงศีรษะ ข้างซ้าย จากนั้นค่อย ๆ ชยับ เท้า หมุนตัวไปทางขวา 1 รอบ		
5.	เปลี่ยนเท้าปฏิบัติเหมือนท่า ที่ 4 ปล่อยจับมือซ้ายขึ้นตั้งวง บน มือขวาตั้งวงล่าง เอียง ศีรษะข้างขวา ชยับเท้าเช่น		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เดียวกับท่าที่ 4 หมุนตัวกลับ ทางซ้ายจนครบ 1 รอบ		
6.	ลุกขึ้นยืน ขาทั้งสองอยู่ใน ลักษณะเท้าซ้ายก้าวข้าง เท้า ขวาใช้จุมกเท้าวางกับพื้นใน ลักษณะเดิม มือทั้งสองอยู่ใน ท่าเดิม เอียงศีรษะข้างขวา		
7.	ยกเท้าซ้ายขึ้น มือทั้งสองแบ หงายอยู่ระดับเอว ขอข้อศอก ปลายนิ้วมือชี้ออกไปข้างหน้า ชักมือซ้ายเข้าหากलाई ชื่น แขนขวาออกไปข้างหน้า เอียง ศีรษะขวาพร้อมกับยกเท้าซ้าย ขึ้น จากนั้นเปลี่ยนเท้าและมือ ไปตามจังหวะ ปฏิบัติประมาณ 8 ครั้ง พร้อมกับเคลื่อนที่ถอย หลังและขึ้นมาด้านหน้า	 	
8.	หันทางด้านขวา เลื่อนมือทั้ง สองอยู่ระดับวงกลางจับหงาย แล้วม้วนจับปล่อยออกตั้งวง พร้อมกับก้าวเท้าไปข้างหน้า		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	2 ก้าว เริ่มด้วยเท้าขวา เท้าซ้าย แล้วกระทั่งเท้าขวา ลงกับพื้น ก้มหน้าลงเล็กน้อย แล้วเงยหน้าขึ้นพร้อมกับร้อง คำว่า "ฮัด" เป็นการเหาะ เหยือกองทัพฝ่ายระดุมศลิหนา แล้วกระทั่งเท้าหันทางขวา หมุนรอบตัว 1 รอบ		
9.	แบมือทั้งสองแตะที่หน้าผาก (แตะด้วยปลายนิ้ว) ยืนเท้า ขวาจรดเท้าซ้าย เอียงตรง ข้ามกับเท้าที่จรด จากนั้น เปลี่ยนเป็นจรดเท้าขวา ลดมือ ทั้งสองลงตั้งวงล่าง เอียงซ้าย ทำสลับกันเช่นนี้ พร้อมกับ เคลื่อนที่เป็นวงกลม วนทาง ซ้าย 1 รอบ		
10.	ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 8		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
11.	หันทางด้านซ้าย (หันหน้า ออกทางด้านหน้าเวที) ทำท่า แทง โดยเท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายตั้งวงบน หงายมือขวา งอแขนเข้าหาลำตัว แล้วแทง ออกไปด้านหลัง แขนตั้ง เอียง ศีรษะข้างซ้าย		
12.	ท่าทำปิด โดยกระโดดก้าว เท้าซ้ายไปด้านข้าง มือซ้าย อยู่ที่ท่าเดิม คว่ามือขวา งอแล้ว ดึงแขนไปด้านข้างเพื่อปิดกริช ที่ฝ่ายศัตรูแทงเข้ามา เอียง ข้างซ้าย		
13.	ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 1		
14.	นำผ้าเช็ดหน้าคล้องที่หัวกริช เหน็บกริชไว้ในฝัก ยืนตะ เท้าซ้าย มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายแบมตะที่ขาซ้ายแขนตั้ง เอียงศีรษะข้างขวา		

จากตารางพบว่า การร่ำ ชุดประสูติดาร่างวิเศษเฮาะแฮ็กองทัพพระศุ-
บุศลินา มีท่าร่ำทั้งหมด 12 ท่า ดังนี้*

1. ท่าตั้งวง-จับปรกข้าง
2. ท่าจับสาว
3. ท่าแกงมือคู่
4. ท่าบัวชูฝัก-จับส่งหลัง
5. ท่าหนุนมาน
6. ท่าแบมือคู่
7. ท่าจันทร์ทรงกลด
8. ท่าตะหน้าผาก
9. ท่าวงล่างมือคู่
10. ท่าแกงกริช
11. ท่าปิดกริช
12. ท่าเหน็บกริช

ขณะที่ปฏิบัติท่าร่ำทั้ง 12 ท่า นั้น มีการใช้อวัยวะต่าง ๆ ดังนี้

1. การใช้เท้าและขา ขณะที่ใช้เท้าและขาท่าท่าต่าง ๆ มักเคลื่อนที่
ไปด้วยเสมอ ได้แก่

- วิ่งซอยเท้าเป็นลักษณะวงกลม
- กระโดดแล้วนั่งบนสันเท้า เหยียดขาอีกข้างหนึ่งมาข้างหน้า
- นั่งบนสันเท้า ดึงเข้าข้างหนึ่งออกไปด้านข้าง แล้วหมุนรอบตัว
- ยกเท้าสลับพร้อมกับเคลื่อนที่ขึ้น-ลง
- กระทุ้งเท้าเพื่อหมุนไปด้านตรงข้าม
- จรดเท้าสลับกัน พร้อมกับเคลื่อนที่เป็นลักษณะวงกลม
- ก้าวข้าง

---

* ภาพประกอบท้ายบท

2. การใช้ไหล่ แสดงออกอย่างชัดเจน ได้แก่
  - การกระท่ายไหล่
  - การกล่อมไหล่
3. การใช้ลำตัว แสดงออกอย่างชัดเจน ได้แก่
  - การชะโงกลำตัวมาข้างตัว เอนกลับด้านหลังแล้วชะโงกมาอยู่ในตำแหน่งเดิม
4. การใช้ศีรษะ มีการแสดงออกอย่างชัดเจน ได้แก่
  - การก้มศีรษะ
  - การเอียง
  - การลั่นคอ
5. การใช้อารมณ์ มีการแสดงออกทางสีหน้า ได้แก่
  - สายตามักมองที่ฝ่ายตรงข้าม มีใบหน้ายิ้มแย้มแบบเขาะเขี้ย

อิเหนาตัดดอกไม้

การรำชุดอิเหนาตัดดอกไม้ อยู่ในการแสดงละครในเรื่อง อิเหนา ตอนบุษบาชมศาลถึงท้าวดาหยาบวงสรวย ช่วงเหตุการณ์อิเหนาตัดดอกไม้เจียกฝากนางค่อมไปให้นางบุษบา ซึ่งมีการเรียงลำดับเหตุการณ์ดังนี้⁷

1. นางบุษบาชมศาล และนางค่อมหลงทาง
2. อิเหนาชวนอนุชาประพาสป่า
3. อิเหนาพบนางค่อม และช่วยตัดดอกไม้เจียกให้แก่นางบุษบา
4. อิเหนาฉายกรีซ
5. ท้าวดาหยาบวงสรวย อิเหนา สุหรานางง และจรรยา รำบวงสรวย
6. อิเหนาชวน 5 กษัตริย์เที่ยวป่า พบขบวนบุษบาจะไปรดน้ำมนต์

---

⁷ สุภาวดี โพธิเวชกุล, "จารีตการใช้อุปกรณ์ในการแสดงละคร เรื่อง อิเหนา", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษานาฏศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 23.

บทร้อง ไม่มี

ดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ

- ช่วงที่ 1 อีเหนาเดินหาดอกกล้าเจียก โตนหนามตำเท้า พบสระน้ำ
ดนตรีบรรเลง เพลงฉิ่ง*
- ช่วงที่ 2 อีเหนาพบดอกกล้าเจียก ดนตรีบรรเลงเพลงเชิดฉิ่ง**
- ช่วงที่ 3 อีเหนาตัดดอกกล้าเจียก ดนตรีบรรเลงเพลงสระระหม่าไทย

อุปกรณ์ประกอบการรำ

1. กริชพร้อมผ้าเช็ดหน้าสีแดง
2. ดอกกล้าเจียก

วิธีแสดง

ในการแสดง ใช้ผู้หญิง 1 คน แสดงเป็นตัวละครในบทของอีเหนา ใช้เวลาแสดงประมาณ 16.30 นาที การแสดงแบ่งเป็น 3 ช่วง ตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของทำนองเพลง ดังนี้

ช่วงที่ 1 เมื่อจบบทร้อง "ลงจากเชิงเขาอารามนั้น จรจรไปริมธารา" ดนตรีบรรเลงเพลงฉิ่ง ใช้เวลาประมาณ 3 นาที เป็นช่วงที่อีเหนาเดินหาดอกกล้าเจียกในป่า จึงมีการใช้พื้นที่ในลักษณะกว้าง เริ่มด้วยท่าสาย เดินถัดเท้าไปมุมซ้ายทางด้านหลังของเวที ทำท่าแหวกตามพุ่มไม้เพื่อหาดอกกล้าเจียก ในขณะที่กำลังเดินหาอยู่นั้นมีเหตุการณ์ที่ต้องเหยียบหนาม ซึ่งอาจารย์อิงอร ศรีสัตบุษย์ ได้กล่าววว่า

* เพลงฉิ่ง เป็นเพลงหน้าพาทย์ ที่ใช้ประกอบกิริยาไปมา ในกรณีที่ตัวละครเดินทางอย่างนวนายาด กรีดกราย และการชมสวน

** เพลงเชิดฉิ่ง เป็นเพลงหน้าพาทย์ ที่ใช้ประกอบกิริยาไปมา ในกรณีที่ตัวละครเดินทางตามสัตว์ปีก หรือก่อนที่จะพบกับเหตุการณ์สำคัญ เช่น ก่อนตัดดอกกล้าเจียก ก่อนแผลงศร เป็นต้น

ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี ได้คำนึงถึงเหตุการณ์จริงว่า ตามพุ่มไม้ในป่า มีกรกและมีหนามอยู่ หากเดินไม่ระมัดระวัง ย่อมจะต้องโดนหนามตำเท้าได้ ท่าน จึงได้ประดิษฐ์ทำรองเท้าที่สื่อความหมายถึงการเหยียบหนาม และดึงหนามออกจากเท้า จัดเป็นท่าที่สำคัญท่าหนึ่งของการรำประกอบเพลงฉิ่งของตัวละครอิเหนา ในช่วงนี้

จากนั้นอิเหนาได้พบสระน้ำ จึงเดินไปล้างหน้า ลูบตัว เพื่อให้คลาย ความเหน็ดเหนื่อย นำผ้าเหลือง* ซึ่งเหน็บอยู่ที่เอวด้านขวาามาซับหน้าแล้วคลี่ ผ้าออกพับกึ่งกลางเหน็บที่ชายพก พาดผ้าไปที่ไหล่ทั้งสองข้างให้ชายผ้าตกไปด้านหลัง เรียกว่า "ห้อยผ้าลอยชาย" สื่อความหมายถึง"ความเป็นบุรุษโก้เก๋"^๑ เมื่อ เสร็จแล้ว เดินไปทางด้านขวาของเวทีซึ่งมีต้นลำเจียกอยู่ ได้กลืนดอกลำเจียก จึงตามหากลิ่นนั้นว่ามาจากไหน

ช่วงที่ 2 คนตรีบรรเลงเพลงเชิดฉิ่ง เป็นช่วงที่อิเหนาพบดอกลำเจียก ที่อยู่บริเวณด้านขวาของเวที ใช้เวลาเพียง 10 วินาที ตัวละครเคลื่อนที่จากทาง ขวาไปทางด้านซ้ายของเวที เพื่อที่จะรำในท่าต่าง ๆ เข้าหาต้นลำเจียก โดย ปฏิบัติท่ารำคือ ดึงแขนทั้งสองเสมอไหล่ มือหนึ่งจับหงาย อีกมือหนึ่งตั้งวง

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่อิเหนารำโดยถือกริชเปล่า แบ่งเป็น 2 ตอน คือ
ตอนที่ 1 คนตรีบรรเลงเพลงสระระหม่า ใช้เวลา 2 นาที
ตอนที่ 2 คนตรีบรรเลงเพลงแปลง ใช้เวลา 1.30 นาที

ตอนที่ 1 เมื่อคนตรีบรรเลงเพลงสระระหม่า ตัวละครใช้ มือขวาชักกริชเปล่าออกมาถือ พร้อมกับนำผ้าสีแดงมาสวมที่นิ้วกลางของมือซ้าย เริ่มรำจากทางด้านซ้ายของเวที หันหน้าเข้าหาต้นลำเจียก แล้วเคลื่อนที่เข้าหา ตรีชใช้นาฏยศัพท์ อันได้แก่ ก้าวเท้าแตะ ก้าวเท้ายก ชยันเท้า เป็นต้น พร้อมกันนี้ ตัวละครจะรำใช้กริชในท่าต่าง ๆ เช่น ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง ท่าบัวชูฝัก-จับ ส่องหลัง เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นท่ารำมาตรฐานที่สืบทอดมาแต่โบราณ ช่วงนี้มีท่ารำ ทั้งหมด 9 ท่า

*สามารถใช้ผ้าสีอื่นได้ แต่นิยมใช้ผ้าสีเหลือง เนื่องจากชุดของอิเหนา มีสีแดง เมื่อใช้ผ้าสีเหลืองพาดบริเวณไหล่ทั้งสอง จะทำให้มองเห็นเด่นยิ่งขึ้น

^๑สัมภาษณ์ อิงอร ศรีสัตบุษย์, 9 กันยายน 2539.

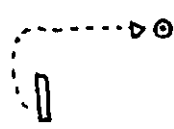

ตอนที่ 2 คนตรีบรรเลงเพลงแปลง ซึ่งมีจังหวะเร็วและ กระชับขึ้น ตัวละครโชนกเท้าเคลื่อนที่ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ลักษณะวงกลมรอบ ต้นลำเจียก เข้า-ออก จากต้นลำเจียก เป็นต้น จากนั้นจึงเข้าตัดใบโดยวนรอบ กอลำเจียก 1 รอบ แล้วจึงทำท่าตัดดอกลำเจียก ว่างออกมาบริเวณกลางเวที พร้อมกับถือดอกลำเจียก แล้วนำผ้าเช็ดหน้าคล้องที่ด้ามกริชและเสียบกริชใส่ฝัก ขณะนี้ผู้ร่ำกริชประกอบเพลงสระหม่า นั้น สายตาจะต้อง มองอยู่ที่ต้นลำเจียก ตลอดจนทำสีหน้าดีใจประกอบไปด้วย

กระบวนท่าและท่าร่ำ ชุด อิเหนาตัดดอกไม้

กระบวนท่าชุดนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ นางอิงอร ศรีสัตบุษย์ นาม ศิลปิน สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร และศึกษาจากวิดีโอที่บันทึก โดย นางอิงอร ศรีสัตบุษย์ ซึ่งได้รับการสืบทอดท่าร่ำโดยตรงจาก ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี

ตารางแสดงกระบวนท่ากริช ชุด อิเหนาตัดดอกไม้

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าร่ำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
คนตรี - เพลงสระหม่า	เมื่อคนตรีเริ่มบรรเลงเพลง สระหม่า มือขวาชักกริชออกจากฝัก โดยจับที่ด้ามกริชใน ลักษณะคว้ามือลง ตัวกริชจะอยู่ ทางด้านนิ้วก้อย ส่วนฝักกริชยัง เห็นอยู่ที่เอวในลักษณะเดิม แล้วนำผ้าสีแดงที่คล้องอยู่กับ ด้ามกริชมาสวมที่นิ้วกลางของ มือซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
1.	วิ่งชอยเท้าไปทางด้านซ้ายของ เวที โดยเริ่มจากหันทางด้าน ขวามือ ขณะที่วิ่งชอยเท้านั้น มือซ้ายตั้งวงระดับไหล่ แขน ขวาดึงลำแขนในลักษณะวงเกิด แต่หักข้อมือเข้าหาลำตัว เอียง ขวา		
2.	เมื่อถึงตรงกลางเวที หยุดชอย เท้า หันขวามาหยุดที่ด้านขวา ของเวที (หันเข้าหาดอกกล้า- เจียก) แขนงมือขวาดึงวงบน มือซ้ายจับหงายที่ชายพก เอียง ขวา เท้าขวาก้าวข้าง		
3.	ปฏิบัติซ้ำอีก 1 ครั้ง แต่เปลี่ยน เป็นมือซ้ายปล่อยจับออกแล้ว แขนงมือขึ้นตั้งวงบน พร้อมกับ ก้าวเท้าขวามาข้างหน้า แล้ว จึงก้าวข้างด้วยเท้าซ้าย มือ ขวาลดลงเป็นตั้งวงล่าง เอียง ข้างซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
4.	ยกเท้าซ้ายขึ้น พร้อมกับส่งมือขวาขึ้นตั้งวงเทิด มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงขวา นับเป็น 1 ครั้ง มืออยู่ในท่าเดิม ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้าอีก แล้วยกเท้าซ้ายวางลงข้างหลัง ยกเท้าขวาขึ้น พร้อมกับเปลี่ยนมือเป็นมือขวา อยู่ในลักษณะจับส่งหลัง มือซ้ายตั้งวงเทิด เอียงซ้าย นับเป็น 2 ครั้ง ทำนี้ปฏิบัติทั้งหมด 5 ครั้ง แต่ระหว่างการเปลี่ยนท่าจากครั้งที่ 4 เป็นครั้งที่ 5 นั้น ไม่ก้าวเท้าไปข้างหน้า เปลี่ยนเป็นยกเท้าซ้ายขึ้น พร้อมกับเปลี่ยนมือเป็นมือขวาตั้งวงเทิด มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงขวา		
5.	หันซ้ายมาด้านหน้าของเวที โดยวางเท้าซ้ายลงข้างหน้า ปล่อมือซ้ายออก แทงขึ้นตั้งวงบน มือขวาจับกริชในลักษณะหงายข้อมือขึ้น ดึงมือเข้าหาลำตัวแล้วแทงออกในลักษณะ		

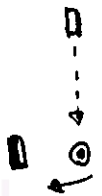
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เฉียง 45 องศา เท้าขวาก้าว ข้าง เอียงซ้าย แล้วพลิกข้อมือ ขวาที่จับกรวยขึ้น เป็นจังหวะ (คล้ายลักษณะการแตะ)		
6.	เปลี่ยนน้ำหนักตัวให้อยู่ที่เท้า ซ้ายพร้อมกับเปลี่ยนเป็นเท้า ซ้ายก้าวข้าง มือขวาดังวงเกิด มือซ้ายเลื่อนลงตึงแขนอยู่ระดับ ไหล่ (ท่ากลางอัมพร) เอียง ขวา แล้วเปลี่ยนน้ำหนักตัวให้ อยู่ที่เท้าขวา เอียงซ้าย หน้า มองที่ดอกผ้าเจียก แล้วเปลี่ยน น้ำหนักตัวให้อยู่ที่เท้าซ้ายเช่น เดิม เอียงขวา หันซ้ายไปหยุด ที่หน้าตรงกันข้าม (หันหลัง)		
7.	ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า ก้าว เท้าซ้ายไปข้างหน้าแล้วยกเท้า ขวาวางหลังด้วยจุกเท้า (กระทิงลงกับพื้น) ลดมือ ทั้งสองลงระดับเอวแล้วเลื่อน มือขวาอยู่ในลักษณะตั้งวงเกิด หักข้อมือเข้าหาลำตัว มือซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	จับหงายที่ชายพก เอียงซ้าย (ทำนาคาม้วนหาง)		
8.	หันซ้ายมาหยุดที่ด้านหน้าของ เวที เท้าซ้ายวางด้านหลัง แทงมือซ้ายขึ้นตั้งวงบน มือขวา หงายข้อมือขึ้น ดึงมือเข้าหา ลำตัว แล้วแทงออกในลักษณะ เฉียง 45 องศา เท้าขวาก้าว ข้าง เอียงซ้าย (ปฏิบัติเช่น เดียวกับท่าที่ 5) แล้วปฏิบัติ ต่อจากท่าที่ 6 จนถึงท่าที่ 7 ในทิศทางและอวัยวะที่เหมือนกัน	 	
9.	หันซ้ายมาหยุดที่ด้านหน้าของ เวที มือทั้งสองจับคว่าด้านหน้า งอขนอยู่ระดับอก เอียงขวา ชอยเท้าทั้งสองแล้วสะดุดเท้า ขวาปล่อยจับมือทั้งสองออก เปลี่ยนน้ำหนักมาอยู่ที่เท้าซ้าย ยกเท้าขวาขึ้น เลื่อนมือทั้งสอง ออกมือขวาขนตึงระดับไหล่ หักข้อมือขึ้น มือซ้ายพลิกขึ้นตั้งวง บน เอียงซ้าย นับเป็น 1 ครั้ง	 	

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
10.	แล้วเล่นเท้า โดยลดเท้าขวา ลงแตะพื้น แล้ววางข้างหลัง แตะเท้าซ้าย เอียงขวา แล้ว ก้าวซ้ายไปข้างหน้า เลื่อนเท้า ขวามาแตะข้าง ๆ เอียงซ้าย พร้อมกับเลื่อนมือทั้งสองมาจับ คว่ำระดับอกเช่นเดียวกับท่า ที่ ขอยเท้า หันขวา ไปหยุด ที่ด้านหลัง		
11.	สะดุดเท้าซ้าย เอียงขวา พร้อมกับปล่อยจับทั้งสองออก เปลี่ยนน้ำหนักอยู่ที่เท้าขวา ยกเท้าซ้ายขึ้น พร้อมกับเลื่อน มือทั้งสองออก มือขวาดังวงบน มือซ้ายแขนตึงระดับไหล่ หักข้อ มือและตั้งปลายนิ้วขึ้น เอียง ขวา นับเป็น 2 ครั้ง เล่นเท้า เช่นเดิม ทำนี้ปฏิบัติทั้งหมด 3 ครั้ง โดยเปลี่ยนหันหน้าออก และหันหลัง สลับกันในแต่ละ ครั้ง เมื่อครบ 3 ครั้ง เล่น เท้าเช่นเดิม แล้วเลื่อนมือ ทั้งสองมาจับคว่ำ งอแขนอยู่		

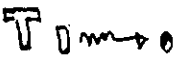

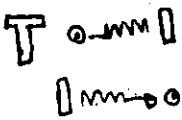

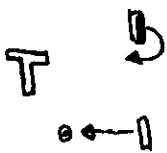

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ระดับอก ซอยเท้า เอียงซ้าย หันขวาไปด้านตรงข้าม (หัน หลัง)		
12.	เท้าขวาก้าวหน้า เอียงขวา ปล่อยจับออก ยกเท้าซ้ายขึ้น พร้อมกับเลื่อนมือขวาตั้งวงล่าง มือซ้ายจับคว่ำขนตึงข้างลำตัว แล้วเลื่อนขึ้นระดับไหล่ เอียง ซ้าย (ท่าจับสั้น)		
13.	เล่นเท้า โดยก้าวเท้าซ้ายลง ข้างหน้า งอแขนซ้าย เอียง ซ้าย วางเท้าขวาลงข้างหลัง พร้อมกับแตะเท้าซ้ายเอียงขวา และก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า เลื่อนเท้าขวาไปแตะข้าง ๆ พร้อมกับเอียงซ้ายและปล่อยจับ จับออกเป็นตั้งวงระดับไหล่ หัน ขวา วิ่งซอยเท้าไปทางด้าน ซ้ายของเวทีพร้อมกับกลับตัว หันมาด้านหน้าเวที นับเป็น 1 ครั้ง		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
14.	เท้าซ้ายก้าวหน้า เลื่อนมือขวา เข้าหาลำตัวพร้อมกับกดปลาย นิ้วลงแล้วพลิกตั้งวงล่าง มือ ขวาป่าดออกไปข้างลำตัวแล้ว ดึงขึ้น แขนตั้งระดับไหล่ (ใน ลักษณะท่าจับสั้น) ยกเท้าขวา ขึ้น เอียงขวา เล่นเท้าเช่น เดิมแล้วหมุนซ้ายพร้อมกับวิ่ง ชอยเท้าไปทางด้านซ้ายของ เวทีแล้ว หยุดที่ด้านตรงข้าม (ด้านหลัง) นับเป็น 2 ครั้ง แล้วปฏิบัติต่อเช่นเดิมอีก 1 ครั้ง รวมปฏิบัติทั้งหมด 3 ครั้ง		
15.	เมื่อวิ่งชอยเท้าหันมาด้านหน้า ของเวที แล้วหันขวาเข้าหา คอกล่าเจือก น้าหนักตัวอยู่ที่ เท้าซ้าย เอียงซ้าย เลื่อนมือ ซ้ายลงจับหงายที่ซ้ายพก พร้อม กับแทงมือขวาออกตั้งวงบน เท้าขวาก้าวข้าง เอียงขวา นับเป็น 1 ครั้ง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
16.	ปฏิบัติท่าเดิมอีก 1 ครั้ง โดย เปลี่ยนน้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าซ้าย แล้วก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า ปล่อยจับมือซ้ายออกแล้วแทง ตั้งวงบน มือขวาเลื่อนลงมาตั้ง วงล่าง เท้าซ้ายก้าวข้าง เอียงซ้าย		๑
17.	ท่าท่าเหินบกรีช โดยเท้าซ้าย ก้าวหน้า เท้าขวาวางข้างหลัง ด้วยงมุกเท้าพร้อมกับจับมือซ้าย แล้วปล่อยออกเท้าเอว มือขวา นำกรีชเสียบที่ฝัก เอียงซ้าย		๑
-ออกแปลง- 18.	กระทั่งเท้าขวาตามจังหวะ 5 ครั้ง พร้อมกับกล่อมไหล่ และ เอียงไปทางซ้ายแล้วกลับทาง ขวา		๑ ๗๗๗
19.	ถอนเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา โทษกเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา (ก้าว-โทษก-ก้าว) พร้อมกับ งอนขนทั้งสองอยู่ข้างลำตัว		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	(ระดับเอว) มือขวาทำลักษณะ จับคว่ำ แล้วปล่อยออกหงาย ข้อมือ ปลายนิ้วตกลง มือซ้าย เริ่มจากหงายข้อมือขึ้น ปลายนิ้ว ตกลง แล้วพลิกจับคว่ำ เอียง ข้างขวา (เอียงตรงข้ามกับ มือจับ) นับเป็น 1 ครั้ง (ทำสะบัดจับมือสั้น) เปลี่ยนก้าวเท้าซ้าย โขกเท้า ขวา ก้าวเท้าซ้าย ปล่อยจับมือ ซ้ายออก หงายข้อมือ ปลายนิ้ว ตกลง มือขวาพลิกคว่ำในลักษณะ จับคว่ำ เอียงซ้าย นับเป็น 2 ครั้ง ปฏิบัติทั้งหมด 5 ครั้ง โดยค่อย ๆ โขกเท้าเข้าหา คอกลาเจียก		
20.	เมื่อครบ 5 ครั้งแล้ว หันซ้าย มาหยุดที่ด้านหน้าเวที กระทั่ง เท้าซ้าย ตามจังหวะ พร้อมกับ เปลี่ยนมือจับในลักษณะเดิม เอียงตามมือที่ปลายนิ้วตกลง กระทั่งเท้า 4 ครั้ง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
21.	ถอนเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา โขยกเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ปฏิบัติท่าว่าเช่นเดียวกับลำดับ ที่ 2 โดยโขยกเท้าเข้าหา ดอกล่าเจียก และหันมาด้าน หน้า กระทั่งเท้าอยู่กับที่เช่น เดียวกับลำดับที่ 20		
22.	ปฏิบัติในลำดับที่ 19 แต่เคลื่อนที่ ออกจากดอกล่าเจียก โดยผู้ว่า หันหน้าออกทางหน้าเวที เคลื่อน ออกไปทางด้านซ้ายของเวที ตามองที่ดอกไม้ ปฏิบัติท่าเดิม หันหน้าเข้าหา ดอกล่าเจียก (หันขวา) เมื่อ โขยกเท้าไปใกล้กอดันล่าเจียก แล้ว วนขวาจนครบ 1 รอบ เคลื่อนออกไปทางซ้ายของเวที โดยหันหน้าออกทางหน้าเวที รวม 22 ครั้ง		
23.	ปฏิบัติท่าเดิม กระทั่งเท้าตั้ง (ลำดับที่ 20) หันหน้าออกหน้าเวที ปฏิบัติมือ		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เช่นเดิม (ดังท่าที่ 19) โยยก เท้าเคลื่อนที่เข้าหาดอกกล้าเจียก 7 ครั้ง แล้วเคลื่อนที่ออก 8 ครั้ง (ออกไปทางซ้ายของเวที)		
24.	หันด้านซ้าย ถอนเท้าซ้าย เอียงซ้าย แทงมือซ้ายตั้งวงบน เท้าขวาก้าวข้างพร้อมกับมือ ขวาอยู่ในลักษณะตั้งวงอยู่ข้าง หน้าระดับอก แล้วพลิกเป็น หงายข้อมือขึ้น เลื่อนออกไป ข้างลำตัว แขนตั้งระดับไหล่ หันด้านขวาไปด้านตรงกันข้าม วิ่งชอยเท้าเข้าหากอดต้นกล้าเจียก (ท่าทางวิสัย หรือฉายกริช)		
25.	เมื่อถึงกอดอกไม้ ทำท่าตัดใบ และหนามของต้นกล้าเจียก โดย มือซ้ายตั้งวงบนในลักษณะเดิม มือขวากือกริชคว่ำมือ งอแขน เข้าหาลำตัว (แล้วดึงแขนออก ไปข้าง ๆ ยกเท้าขวาขึ้น เอียงซ้าย นับเป็น 1 ครั้ง (ตัดออกจากลำตัว)		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ก้าวเท้าขวาลง ยกเท้าซ้ายขึ้น พลิกมือขวาถือกริชหงายข้อมือ แล้วเลื่อนเข้าหาลำตัว (ตัด เข้าหาลำตัว เอียงขวา นับเป็น 2 ครั้ง ปฏิบัติท่า และ สลับกันพร้อมกับก้าวเท้าขวา จนครบ 1 รอบ โดยปฏิบัติ จำนวน 13 ครั้ง		
26.	หันขวาเข้าหาดอกไม้เจียก เท้าขวาก้าวหน้าไปที่กอดัน ลำเจียก มือซ้ายจับที่ก้านดอกไม้ มือขวาตัดที่ก้านดอกไม้ใน ลักษณะหงายมือ เมื่อตัดดอกไม้ แล้ว หันซ้ายมาด้านหน้า นำผ้า เช็ดหน้าสีแดงออกจากร่องกลาง มือซ้าย มาสวมที่ด้ามกริช แล้ว จึงนำกริชใส่ในฝัก	 	

จากตารางพบว่า การรำชุดอิเหนาตัดดอกไม้ มีท่ารำทั้งหมด 14 ท่า ดังนี้

1. ท่าจับปรกข้าง-ตั้งวงบน
2. ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง (ฉายกริช)
3. ท่าบัวชูฝัก-จับส่งหลัง
4. ท่าแทงทะลวง

5. ทำกลางอัมพร
6. ทำนาคาม้วนหาง
7. ทำพิศมัย เรียงหมอน
8. ทำจีบมือสั้น
9. ทำตั้งวงกลาง-วงล่าง
10. ทำเหน็บกริช
11. ทำสะบัดจีบมือสั้น
12. ทำแทงวิสัย (ฉายกริช)
13. ทำตัดใบลำเจียก
14. ทำตัดดอกลำเจียก*

ขณะที่ผู้รำปฏิบัติท่าต่าง ๆ ทั้ง 14 ท่า มีการใช้เท้าและชาดังนี้

- วิ่งชอยเท้า เป็นลักษณะวงกลม
- ก้าวข้าง ยกเท้า
- โยยกเท้า เพื่อเคลื่อนที่ไปในทิศทางต่าง ๆ
- กระทุ้งเท้าอยู่กับที่
- ก้าวเท้าแตะ
- เก็บเท้า หมุนกลับไปมาในด้านตรงข้าม
- ยกเท้าสลับ เพื่อเดินวนรอบต้นลำเจียก

นอกจากนั้นผู้ร่ายยังแสดงออกทางสีหน้า เพื่อแสดงอาการดีใจเมื่อ
ดอกลำเจียก และสายตามักมองที่บริเวณต้นลำเจียก

อิเหนาฉายกริช

การรำชุด อิเหนาฉายกริช อยู่ในการแสดงละครในเรื่อง อิเหนา ตอนบุษบาชมศาลถึงท้าวดาหาวงสรวง ช่วงเหตุการณ์อิเหนาฉายกริชเพื่อเรียก ร้องความสนใจ มีการเรียงลำดับเหตุการณ์ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อการรำ ชุด อิเหนาตัดดอกไม้

*ดูภาพประกอบท้ายบท

บทร้อง ไม่มี

ดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ

เพลงสรรเสริญแม่ไทย

อุปกรณ์ประกอบการรำ

กริชพร้อมผ้าเช็ดหน้าสีแดง

วิธีแสดง

ในการแสดงใช้ผู้หญิง 1 คน แสดงเป็นตัวละครในบทของอิเหนา เดินออกทางด้านขวาของเวที ส่วนทางด้านซ้ายของเวที มีนางบุษบา พี่เลี้ยง และนางกำนัลนั่งอยู่ เมื่อถึงบทร้อง "ครั้นนางไม่เห็นก็อุบาส เชื้องกรายฉายกริช ฤทธิ" ผู้รำใช้มือขวาชักกริชเปล่าออกมาถือ นำผ้าเช็ดหน้าสีแดงคล้องที่นิ้วกลาง ของมือซ้ายแล้วท่าท่าเจ็ดฉับ

จากนั้นดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญแม่ไทย ผู้รำหันหน้าไปทางด้านซ้าย ของเวที (หันหน้าเข้าหาบุษบา) เริ่มด้วยการฉายกริช (ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง) ท่าบัวชูฝัก-จับส่งหลัง ท่าจับสั้น ท่าพิศมัยเรียงหมอน ท่าพรหมสีหน้า ท่าวงล่าง โดยผู้รำจะเคลื่อนที่ไปทางด้านซ้ายของเวที ด้วยการใช้นาฏยศัพท์ต่าง ๆ ได้แก่ การก้าวเท้า ก้าวเท้ายก ขยับเท้า ตะเท้า และยกเท้า ในท่าสุดท้ายผู้รำท่าท่า ฉายกริช โดยชูกริชขึ้นระดับศีรษะ หมุนข้อมือไปทางซ้าย-ขวาต่อเนื่องกัน เพื่อให้แสงกริชไปกระทบตานางบุษบา มีบทร้องประกอบว่า

"แสงกริชแวววาบปลาบมา   ดังสายฟ้าต้องเนตรมารศรี"

รวมมีท่ารำที่ใช้ประกอบบทร้อง 1 ท่า และท่ารำที่ใช้ประกอบเพลงสรรเสริญ 7 ท่า ใช้เวลาในการแสดงทั้งหมด 2 นาที

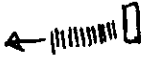
กระบวนรำและท่ารำ ชุด อิเหนาฉายกริช

กระบวนรำชุดนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นางอิงอร ศรีสัตบุษย์ นางศิริวัฒน์ ดิษยพันธ์ และนางพัชรา บัวทอง นาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร อีกทั้งได้ศึกษาจากวีดิทัศน์ แสดงโดย นางอิงอร ศรีสัตบุษย์ ซึ่งได้รับการสืบทอดท่ารำ โดยตรงจาก ท่านผู้หญิงแพ้ว สนิทวงศ์เสนี

การอธิบายท่าว่า ผู้วิจัยได้อธิบายเป็นเนื้อหา สัญลักษณ์แทนท่าว่า และทิศทางการเคลื่อนไหว อันจะทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ตารางแสดงกระบวนท่ากรีซ ชุด อีเหนาฉายกรีซ

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
- เพลงสระระ หน้าไทย	ตัวละครคือ อีเหนา เหน็บกรีซ คาดผ้าสีเหลืองที่เอว มือขวาชกกรีซออกจากฝัก ดึง ผ้าเช็ดหน้าสีแดง สวมที่นิ้วกลาง มือซ้าย		
1.	หันหน้าเข้าหานาง ซึ่งอยู่ทาง ด้านซ้ายของเวที แทงมือขวา ตั้งวงบน มือซ้ายจับหงายที่ ชายพก เท้าซ้ายก้าวหน้าก่อน แล้วเท้าขวาก้าวข้าง เอียงขวา		๐
2.	ถ่าน้ำหนักไปเท้าซ้าย เท้า ขวาก้าวหน้า แล้วเท้าซ้ายก้าว ข้าง พร้อมกับแกงมือซ้ายตั้งวง บน มือขวาจับกรีซคว่าอยู่ระดับ วงล่าง เอียงซ้าย		
3.	หันเอียงมาจากทางด้านหน้า ยก เท้าซ้ายขึ้น มือซ้ายจับส่งหลัง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	มือขวาตั้งแขนข้างศีรษะ (ฉกกริช) เอียงขวา นับเป็น 1 จังหวะ จากนั้นวางเท้าซ้ายลง ด้วยงอเท้า โยกเท้าซ้ายไปข้าง ๆ เท้าขวาซึ่งอยู่หลัง เขยิบตาม เขย่งไป 3 ครั้ง แล้วเปลี่ยนอีกข้าง โดยยืนเท้าซ้าย ยกเท้าขวาขึ้นเปลี่ยนมือ มือซ้ายส่งจับขึ้นตั้งวงเกิด มือขวาจับกริชคว่ำอยู่ระดับวงล่าง เอียงซ้าย แล้วเขย่งเท้าเช่นเดิม ปฏิบัติเปลี่ยนไปมาดังนี้ 4 จังหวะ		
4.	วางเท้าขวาลง เท้าซ้ายก้าวหน้า หันหน้าออก (นางบุษบาอยู่ด้านซ้าย) มือขวาตั้งวงล่าง มือซ้ายจับคว่ำขนดิ่ง เอียงซ้าย ชันเท้า นับเป็น 1 ครั้ง เคลื่อนออกจากนาง (เคลื่อนไปทางขวา) พร้อมกับหมุนขวาไปด้านตรงกันข้าม แล้วเปลี่ยนมือและเท้า โดยปล่อยจับมือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาขนดิ่ง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	หักข้อมือลง (ในลักษณะจับคว่ำ) เอียงขวา เท้าขวาก้าวหน้า ขยับเท้า หน้ามองนาง แล้ว ปฏิบัติต่อเช่นเดิม รวมปฏิบัติ ท่านี้ทั้งหมด 5 ครั้ง		
5.	หันซ้ายไปทิศด้านหลัง (นาง บุชบาอยู่ทางด้านขวา) สะดุด เท้าขวา เอียงซ้าย มือทั้งสอง จับที่อกแล้วปล่อยออก (ท่า เปลื้อง) มือซ้ายตั้งวางบน มือ ขวา แขนตั้งระดับไหล่ หักข้อ มือขึ้น หนักเท้าซ้าย สกเท้า ขวาขึ้น นับ 1 ครั้ง แล้วแตะ เท้าขวา แตะเท้าซ้ายก้าว แล้วแตะเท้าขวา (ขณะที่แตะ เท้าเอียงตัวไปด้วย) พร้อมกับ เลื่อนมือทั้งสองมาจับระดับอก ท่าท่าเปลื้องเช่นเดิม เก็บเท้า หันขวาเปลี่ยนไปทิศตรงกันข้าม ท่านี้ปฏิบัติ 1 ครั้ง หมดที่ท่า จับสองมือระดับอก เก็บเท้า หมุนขวา หันข้างซ้ายเข้าหานาง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
6.	ก้าวเท้าซ้ายพร้อมกับเลื่อนจับมือ ทั้งสองออกลดระดับเอว จับ คว่ำ เอียงซ้าย แล้วส่งมือ ทั้งสองขึ้นปล่อยจับตั้งวงเกิด (พรหมสี่หน้า) เอียงขวา ยก เท้าขวาขึ้น เอียงตัวตามจังหวะ กลอง วางเท้าขวาลง และเท้า ซ้าย เอียงซ้าย เลื่อนมือทั้ง สองลดลงตั้งวงล่าง มองนาง นับเป็น 1 ครั้ง		
7.	แตะเท้าซ้าย (ขาดัง) ตาม จังหวะ พร้อมกับหมุนขวาไป ด้านตรงข้าม (หันด้านขวาเข้า หานาง) แล้วก้าวเท้าขวามือ ทั้งสองจับคว่ำระดับเอว แล้ว ส่งขึ้นท่าพรหมสี่หน้า ยกเท้า ซ้ายขึ้น ปฏิบัติเช่นเดิม ทำ ทั้งหมด 5 ครั้ง ครั้งที่ 5 จะ หมดด้วยท่าตั้งวงล่าง และเท้า ซ้าย หันหน้าเข้าหานาง แทะ มือขวา ตั้งวงบน มือซ้ายจับที่ ชายพก เอียงขวา ก้าวขวา ก้าวข้าง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แล้วปฏิบัติเช่นเดิมอีกข้างหนึ่ง เปลี่ยนเป็นมือซ้ายแทงตั้งวงบน และเปลี่ยนเท้าซ้ายก้าวข้าง		
8.	ยื่นเท้าซ้าย และเท้าขวา มือซ้ายเท้าเอว มือขวาดึงกริช ในลักษณะตั้งแขนขึ้น เอียงซ้าย เคลื่อนข้อมือไปทางขวาและ ซ้ายช้า ๆ แล้วจึงค่อย ๆ เร็ว ขึ้น แสดงความหมายในการ ฉายกริช ให้ปรากฏแสงแวว- วาว เมื่อกระทบกับแสงแดด เพื่อให้นางบุษบาเห็น		

จากตารางพบว่า การรำชุดอิเหนาฉายกริช มีท่าว่าทั้งหมด 8 ท่า ดังนี้
(ดูภาพประกอบท้ายบท)

1. ท่าจับปรกข้าง-ตั้งวงบน
2. ท่าสอดสร้อยมาลา
3. ท่าขยับขลุ่ย-จับส่งหลัง
4. ท่าจับมือสั้น
5. ท่าพิศมัย เรียงหมอน
6. ท่าพรหมสี่หน้า
7. ท่าวงล่าง (คู่)
8. ท่าฉายกริช

ขณะที่ปฏิบัติท่าท่าทั้ง 8 ท่า มีการใช้เท้าและขาในลักษณะต่าง ๆ

ได้แก่

- วิ่งชอชเท้า เป็นลักษณะวงกลม
- การก้าวข้าง
- การยกเท้า
- การโยกเท้าเคลื่อนที่ไปข้างหน้า
- การขยับเท้า เพื่อหมุนตัวไปด้านตรงข้าม
- ก้าวเท้าแตะ เพื่อเปลี่ยนท่าท่า
- การแตะเท้าแล้วหมุนรอบตัว

สุนทรานากงรำกริช

การรำชุด สุนทรานากงรำกริช อยู่ใน การแสดงละครใน เรื่อง อิเหนา ตอนที่าวดาหาคับบน ช่วงเหตุการณ์ที่าวดาหาวงสรวงและให้ อิเหนา สุนทรานากง และจรรกว่าบวงสรวง มีการเรื่องลำดับเหตุการณ์ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อการรำชุด อิเหนาตัดดอกไม้

บทร้อง*

- ปี่พาทย์ทำเพลงฝรั่งรำเท้า -

- ร้องเพลงฝรั่งรำเท้า -

ชอกรประนมขึ้นเหนือเศศ ไหว้ไทเทเวศร์รังสรรค์

ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิไกรใครจะทัน ซึ่งรับพลีกรรมบำบวง

องค์อสิญแดหนาวราฤทธิ สิ่งสถิตอยู่ในไศลหลวง

เชิญคู่มือรำทั้งปวง ที่ได้บวงสรวงไว้เอย

- ปี่พาทย์ทำเพลงสระหม่า -

*บทร้องได้รับความเอื้อเฟื้อจากฝ่ายวิชาการ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์

กรมศิลปากร

ดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ

ในช่วงที่รำกริช ดนตรีบรรเลงเพลงสระระหม่าไทย และออกแปลง

อุปกรณ์ประกอบการรำ

กริชพร้อมผ้าเช็ดหน้าสีแดง

วิธีแสดง

ให้ผู้แสดงหญิง 1 คน รับบทเป็นสุหรานางง ใช้เวลารำประมาณ 10 นาที แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของ ทำนองเพลง ดังนี้

ช่วงที่ 1 เมื่อถึงบทร้องว่า

เมื่อนั้น	สุหรานางงกนิษฐา
เข้าใจในทีพระพี่ซา	วันทาแล้วลุกขึ้นทันใด
ทอดกร่อนระทวยนวนาค	สุรยาตรเอื้องกรายสายไหล
ตามจิงหวะประเท้าว่องไว	แล้วจับครวญทวนไปเป็นโอดพัน

ผู้แสดงรำตามบทนี้พร้อมกับลุกขึ้นไปยืนตรงบริเวณกลางเวที แต่หากเป็นการจัดแสดงในรูปแบบของการรำเดี่ยวเฉพาะกิจ ดนตรีบรรเลงเพลงฝรั่งรำเท้า ผู้รำออกทางด้านขวาของเวทีด้วยท่าเดิน จากนั้น เคลื่อนที่ออกมาบริเวณกลางเวที ด้วยท่าสาวจีบสาว

ช่วงที่ 2 ร้องทำนองเพลงฝรั่งรำเท้า ผู้รำรำท่าต่าง ๆ ตามบทร้อง เริ่มด้วยท่าไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4 ทิศ ตามด้วยท่าที่บอกกล่าวว่าได้มาทำการบ่าววง แล้ว และเชิญองค์อัญญาแหวนชมการขับร้องกับการรำ สิ่งที่เห็นได้เด่นชัดคือ มีการประเท้าในลักษณะถี่ ๆ ติดต่อกันหลายครั้งสลับกันทั้ง 2 เท้า อีกทั้งการแตะเท้าสลับข้างติดต่อกันพร้อมกับเคลื่อนที่ขึ้น-ลง ในขณะที่มือทั้งสองรำท่าใด ท่าหนึ่งนิ่งอยู่ ในช่วงนี้ผู้รำใช้พื้นที่ขึ้น-ลง เป็นส่วนใหญ่

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่สุหรานากงรำโดยถือกริชทั้งฝัก แบ่งเป็น 2 ตอน

คือ

ตอนที่ 1 ดนตรีบรรเลงเพลงสระระหม่า ใช้เวลา 3 นาที

ตอนที่ 2 ดนตรีบรรเลงเพลงแปลง ใช้เวลา 3 นาที

ตอนที่ 1 เมื่อดนตรีบรรเลงเพลงสระระหม่า ผู้รำนั่งคุกเข่า ชักกริชวางลงที่พื้น ทำท่าไหว้ 3 ครั้ง แล้วหยิบกริชมาถือรำในท่าต่าง ๆ ประกอบกับการกระทบจังหวะที่กระชับ จากนั้นลุกขึ้นด้วยท่าบัวชูฝัก ท่าชะนี้รำยไม้ ท่าพิศมัยเวียงหมอน ท่าสะบัดจับมือคู่ ท่าแทงกริช ท่ากลางอัมพร ท่าจับมือสั้น และท่าเหินบกริช ซึ่งท่าที่ปฏิบัตินี้เป็นท่าที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ และนางสุวรรณี ชลานุเคราะห์ ได้กรุณาบอกว่า "ท่ารำกริชมีกฎว่า ขึ้นแล้วลง นั่นคือ เมื่อรำในท่าที่ยกมืออยู่ในระดับสูงแล้วจะต่อด้วยท่าที่ลดมือลงต่ำ เช่น รำท่ากลางอัมพร แล้วจึงรำท่าจับมือสั้น เป็นต้น" ในช่วงนี้ผู้รำใช้พื้นที่เพียงเล็กน้อย ส่วนมากจะหันไป-มา ทางด้านขวา-ซ้ายสลับกัน มีการใช้เท้าเคลื่อนไหวเร็วและคล่องแคล่ว นาฏยศัพท์ที่ใช้ ได้แก่ การเก็บเท้า ก้าวเท้าแตะ ยกเท้า กระดกเลี้ยว กระทุ้งเท้า เป็นต้น มีท่ารำทั้งหมด 15 ท่า

ตอนที่ 2 ดนตรีบรรเลงเพลงแปลง ผู้รำรำท่าต่าง ๆ ด้วย ความคล่องและกระชับตามจังหวะดนตรีที่รุกเร้า เริ่มด้วยการกระทุ้งเท้าถี่ ๆ พร้อมกับกล่อมไหล่และเปลี่ยนเฉียงไปด้วย ต่อด้วยท่าชักกริชแล้วรำท่าสะบัดจับมือสั้น เคลื่อนที่ด้วยการโยกเท้าไปทางด้านซ้ายและด้านขวาของเวที จากนั้นเคลื่อนที่ขึ้นด้านหน้าด้วยท่าพรหมสีหน้าสลับดวงล่าง ตามด้วยการหันรำทั้ง 4 ทิศ ด้วยท่าโยน-รับผ้าเช็ดหน้า โดยโยนมือหนึ่งและรับอีกมือหนึ่งสลับกับการเปลี่ยนมือถือกริช ซึ่งในทำนี้อผู้รำต้องใช้ความสามารถและการฝึกฝนเป็นพิเศษ ช่วงที่ผู้รำรับผ้าเช็ดหน้านั้น ดนตรีจะทำจังหวะให้สอดคล้องกัน ทำให้เกิดรสชาติในการชมยิ่งขึ้น ช่วงสุดท้ายผู้รำใช้การถัดเท้า การสะคั่งเพื่อหมุนตัวหันไปทางด้านซ้าย-ขวาของเวที และจบด้วยการหันหน้าตรงท่าท่าวงบน-วงล่าง วิ่งเข้าทางด้านซ้ายของเวที

หากเป็นการรำประกอบการแสดงละคร ผู้รำท่าท่าจับปรก

ข้าง-วงบน แล้วหันขวาวิ่งซอซเท้ากลับที่ของตน นั่งคุกเข่า ทำความเคารพ
ท้าวดาหาซึ่งนั่งอยู่ทางด้านซ้ายของเวที นั่งพับเพียบแล้วจึงเห็นบริษ

กระบวนรำและท่ารำ ชุด สุหรานากงรำกริช

จากการศึกษาวิจัยที่ค้นบันทึกการแสดง สุหรานากงรำกริช ที่ทาง
กรมศิลปากร จัดแสดง ณ เวทีหอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2532 จัดแสดงตอน ท้าวดาหาบวงสรวง เริ่มเรื่องตั้งแต่
บุษบาชมศาล จนถึงท้าวดาหาบวงสรวง และให้บุรุษรำบวงสรวง สำหรับตัวละคร
สุหรานากงแสดงโดยนางพิชรา บัวทอง ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก นางศิริวัฒน์
ดิษยพันธ์

การอธิบายท่ารำ นอกจากจะอธิบายโดยเนื้อหาแล้ว ผู้วิจัยยังได้ใช้
ภาพสัญลักษณ์แทนท่ารำและทิศทางการเคลื่อนไหวประกอบด้วย เพื่อความเข้าใจ
ได้ง่ายขึ้น

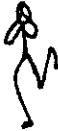

ตารางแสดงกระบวนรำกริช ชุด สุหรานากงรำกริช

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
- เพลงฝรั่งรำเท้า 1	อยู่ในท่ายืน คือ ดึงแขนซ้าย วางมือบนหน้าขา ส่วนมือขวา เท้าเอว ยืนโดยน้ำหนักอยู่ขา ขวา วางเท้าซ้าย		๐

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
2	เดินออก 3 ก้าว ปฏิบัติโดย คืบตัวเล็กน้อย ค่อย ๆ หยิบจับ ทั้งสองมือ เลื่อนมือซ้ายออกไป ด้านข้าง เลื่อนมือขวามาหน้า ซ้ายพัก ค่อย ๆ เอียงขวาก้าว เท้าซ้ายลงด้านหน้า กรวยจับ ออก		↓
3	ยึดขยุบค่อย ๆ ลากเท้าหลังมา ด้านหน้า พร้อมทั้งหยิบจับ (จังหวะเดียวกัน) แล้วเลื่อน มือทั้งสองไปด้านข้างโดยให้มือ ซ้ายอยู่หน้าซ้ายพัก (ในลักษณะ เดียวกันกับลำดับที่ 2 พร้อมทั้ง ค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นเอียงขวา กรวยจับออกพร้อมก้าวเท้า(มือ +ขา+เอียง จะสัมพันธ์กันหมด)		↓
4.	ยึดขยุบค่อย ๆ ลากเท้าหลังมา ด้านหน้า พร้อมทั้งหยิบจับแล้ว เลื่อนมือทั้งสองไปด้านซ้ายใน ลักษณะเดียวกันกับตอนแรก ค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นเอียงขวา กรวยจับออกพร้อมก้าวเท้าซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ลงด้านหน้า		
5.	หนักหลัง ส่งมือขวาขึ้นมาตั้งวง หงายขนออยู่ข้างลำตัว มือ ซ้ายตั้งวงล่าง เอียงขวาตบ เท้าซ้าย แล้วหันไปด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า พร้อม ทั้งส่งมือซ้ายไปตั้งวงหงาย ขนออยู่ข้างลำตัว เลื่อนมือ ขวามาตั้งวงที่ซ้ายพัก เปลี่ยน เป็นเอียงซ้าย ตบเท้าขวา แล้วหันกลับไปด้านขวา		
6.	แล้วก้าว 3 จังหวะ (ซ้าย-ขวา -วงหลัง) ค่อย ๆ ส่งมือทำ จับขวา (มือซ้ายตั้งวงสูง มือ ขวาจับขวาขนตึงระดับไหล่) ถอนเท้าซ้าย แล้วยกเท้าขวา เปลี่ยนเป็นเอียงซ้าย สะดุ้ง ตัวขึ้น (ไว้จังหวะ) แล้วก้าว เท้าขวาลงเปลี่ยนเป็นเอียง ขวา พร้อมทั้งปล่อยจับออกเมื่อ ตบเท้าซ้าย แล้วชอยเท้าหันไป ด้านซ้าย		

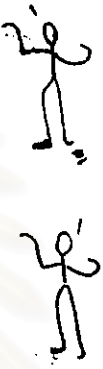

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
7.	หงายมือซ้ายลง ลมมือขวา มา ก้าวขวา-ซ้าย-วางหลัง พร้อมทั้งมือขวาดึงจับเลื่อนขึ้น เสมอไหล่ (จับคว่ำ แขนตั้ง) ขณะที่มือซ้ายพลิกเป็นตั้งวางบน เอียงซ้าย		
8.	แล้วทำในลักษณะเดียวกันกับ ลำดับที่ 6 คือ ถอนเท้าขวา หนักหลัง ยกเท้าซ้ายเปลี่ยน เอียงขวา ใช้จิ้งหระแล้วก้าว เท้าซ้ายลง เปลี่ยนเป็นเอียง ขวา พร้อมทั้งปล่อยจับออกเมื่อ ครบเท้าขวา แล้วชอชเท้าหันไป ด้านหน้า	 	
9.	รวมมือทั้งสองมาด้านหน้าระดับ อก มือขวาจับคว่ำ งอแขน มือซ้ายตั้งวาง เอียงซ้าย แล้ว ค่อช ๆ ส่งมือขวาไปคลาชจับ เป็นตั้งวางสูง ในขณะที่เดียวกัน ให้ส่งมือซ้ายไปจับหลัง ค่อช ๆ เปลี่ยนเป็นเอียงขวา พร้อม ก้าวเท้าซ้ายลงด้านหน้า		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
10. ซอกร	ถอนเท้าขวาหลัง รวมมือ ทั้งสองมาจับหงายระดับวงล่าง ลักคอกขวาคดไหล่ขวา ฉายเท้า ซ้ายค่อข ๗ ม้วนจับออกเป็นตั้ง วงล่าง ถอนเท้าซ้ายลงหลัง		□
11. ประนม	เปลี่ยนเป็นลักคอกซ้าย (กคไหล่ ซ้าย) ฉายเท้าขวา ค่อข ๗ เปลี่ยนเป็นลักคอกขวาอีกครั้ง รวมมือขึ้นมาประนมระหว่างอก ตัวตรง พร้อมทั้งก้าวเท้าขวา ลงด้านหน้า		□
12. ขึ้นเหนือ เกศ	กระทุ้งหลัง (ซ้าย) โนมัด เล็กน้อย พร้อมทั้งส่งมือขึ้นจรด หน้าผาก		□
13. ไหว้ไท้ เทเวศ	แล้วโนมัดเล็กน้อย ลดมือไหว้ ลงมาอยู่ระหว่างอก		□
14. (เอษ) รังสรร	หันไปด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้ายลง ด้านหน้า กระทุ้งหลัง (ขวา) โนมัดเล็กน้อย พร้อมส่งมือขึ้น		□ □

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	จรดหน้าผาก หลังโน้มตัวลงมือ ลงมาไหว้อยู่หว่างอก		
15. ไหว้ไท้ เทเวศ	หันไปด้านหลัง ก้าวเท้าขวา ลงด้านหน้า โนมตัวเล็กน้อยพร้อม ดึงมือขึ้นจรดหน้าผาก แล้วโน้ม ตัวลงมือลงมาไหว้อยู่หว่างอก		๗
16. (เอษ) รังสรร	หันไปด้านขวา ก้าวเท้าซ้ายลง ด้านหน้า กระทั่งหลัง (ขวา) โน้มตัวลงเล็กน้อยส่งมือขึ้นจรด หน้าผาก แล้วโน้มตัวลงมือ ลงมาไหว้อยู่ระดับอก		๖
17. (เอษ) รับ	หันกลับมาด้านหน้า พร้อมทั้ง ลงมือทั้งสองมาจีบระดับวงล่าง เอียงขวา ดบเท้าซ้ายแล้วถอย ลงหลัง ค่อย ๆ เปลี่ยนเป็น เอียงซ้าย พลิกมือทั้งสองหงาย ปล่อยจีบออกแล้วเท้าเอว และ เท้าขวา		๕
18. ศักดิ์สิทธิ์	ดบเท้าขวา เลื่อนมือซ้ายมา ด้านหน้าในลักษณะแบมือตั้งสัน		

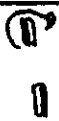

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	มือออก (ไว้มือ) มือขวาเท้า- เอว แล้วก้าวเท้าขวาทางด้าน หน้าเปลี่ยนเป็นเอียงขวา ตั้ง ข้อมือซ้ายไว้มือระดับสายตา และเท้าซ้าย		□
19. (เอช)	ดบเท้าซ้ายแล้วถอนไปวางหลัง พร้อมทั้งแกงมือซ้ายไปตั้งวงบน เปลี่ยนเป็นเอียงซ้าย และเท้า ขวา		□
20. (เอช) ฤทธิไกร	(คืนตัวเล็กน้อย) ก้าวเท้าขวา เอียงซ้าย มือซ้ายตั้งวงหงาย อยู่ข้างหน้า ระดับอก มือขวา จับคว่ำ งอแขนอยู่ด้านข้าง ระดับไหล่ แล้วพลิกมือซ้ายเป็น ตั้งวงระดับปากพร้อมทั้งม้วนจับ มือขวาออกเป็นตั้งวงหงาย (วงเทิด) ในขณะที่เปลี่ยนเป็น เอียงขวา แล้วยกเท้าซ้ายมา ด้านหน้า		□
21. (เอช)	ลดเท้าซ้ายลงมาดบเท้า แล้ว วางหลังเปลี่ยนเป็นเอียงซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	(มืออยู่ในท่าเดิม) ดบเท้าขวา ถึ ๑ 5 ครั้ง ในลักษณะฉาบ แล้ววางหลัง ดบเท้าซ้ายถึ ๑ เอียงขวา วางเท้าซ้ายไปข้าง หลัง ดบเท้าขวาถึ ๑ เอียง ซ้าย เปลี่ยนเท้าดบในลักษณะถึ เช่นเดิม และเปลี่ยนเอียงไป ด้วย ท่าจำนวน 8 ครั้ง (เอียง ตรงข้ามกับเท้าที่ดบ) แต่ใน ครั้งที่ 6-8 ดบเท้ากับพื้นครั้ง เดียว จะหมดที่เท้าซ้ายดบพื้น		
22. ใจจะทัน	ถอนเท้าซ้ายวางหลัง เอียงซ้าย เท้าขวาก้าวหน้า หันหน้าไป ด้านซ้าย มือซ้ายจับสังหลัง มือขวาทำท่าขี้ผึ้ง อยู่ข้างหน้า ระดับเอว วิ่งหันขวามาด้าน หน้า เลื่อนมือขวาขึ้น หงายมือ ชี้กวาดไปข้างขวา เท้าขวา ก้าวหน้า ชีมือขวาในลักษณะ คว่ำมือเลื่อนมาด้านหน้า เท้า ซ้ายแตะพื้น เอียงขวา		

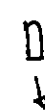

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
23. (เออ)	เอียงข้างเดิม เท้าซ้ายแตะพื้น พร้อมกับปล่อยมือขวาออกแกง ตั้งวงบน เท้าซ้ายวางหลัง เท้าขวาแตะพื้น เอียงซ้าย		
24. ซิ่งรับ	หันไปด้านซ้ายมือ เอียงขวา เท้าขวาก้าวหน้า มือทั้งสอง ตั้งวงระดับอก เอียงไปทาง ด้านซ้าย ซ้อนชั้นแล้วพลิกหงาย มือขวาอยู่ต่ำกว่า (ทำนี้สื่อ ความหมายว่า "รับ") ออกเท้า ซ้ายขึ้น เอียงซ้าย		
25. (เออ) พลิกกรม	หันขวามาด้านหน้า แตะเท้า ซ้าย จับมือทั้งสองแล้วปล่อย เท้าเอว แล้วแตะเท้าขวา แล้วก้าวหน้า แตะเท้าซ้าย ไว้มือซ้าย เอียงขวา		
26. (เออ)	แตะเท้าซ้ายวางหลัง พร้อมกับ ปาดมือทั้งสองไปทางซ้าย มือ ซ้ายจับคว่าแขนตั้ง ดึงจับขึ้น มือขวาดังวงล่าง เอียงข้าง มือจับ ตบเท้าขวาในลักษณะ		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ฉายเท้า (ครบที ๆ ประมาณ 5 ครั้ง) แล้วเปลี่ยนเท้าและมือ จีบไปจนหมดทำนองเอื้อน ลักษณะการตบเท้าทำเช่นเดียวกับทำนองเอื้อน หลังคำร้อง "ฤทธิไกร" (ลำดับที่ 21) ตบเท้า และเปลี่ยนมือทั้งหมด 7 ครั้ง ครั้งสุดท้ายหมดที่มือซ้าย จีบคว่ำ		
27. บ่าบวม	หันด้านขวา ถอนเท้าขวา เอียงขวา มือทั้งสองจีบหงาย งอแขนข้างลำตัวระดับต่ำกว่าเอว แล้วส่งหลัง ก้าวเท้าซ้ายลงข้าง วิ่งขึ้นมาด้านหน้า หันหน้าออก ม้วนจีบปล่อยออก ช้อนพนมมือจรดหน้าผาก เท้า-ขวาก้าวหน้า กระดกเท้าซ้ายขึ้น แล้วเลื่อนมือลงพนมที่อก		๐ ๐
28. องค์กร์สัญญา	หันด้านขวา เท้าซ้ายก้าวหน้า มือทั้งสองตั้งวงคู่กันด้านหน้า ระดับอก แล้วเลื่อนออก มือขวาไว้มือข้างขวา มือซ้ายจีบ		๐

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ส่งหลัง ยกเท้าขวาขึ้น เอียง ขวา		
29. แดหวา	เท้าขวาก้าวหน้า หมุนซ้ายไป ด้านตรงข้าม (ด้านซ้ายของ เวที) พนมมือข้างศีรษะด้าน ซ้าย ยกเท้าซ้ายเอียงซ้าย		
30. วราฤทธิ์	หันขวามาด้านหน้า เอียงซ้าย เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายงอ- แขนอยู่ระดับอก ปลายนิ้วตกลง มือขวาอแขนข้าง ๆ ระดับ ไหล่ จีบคว่ำแล้วสอดจิบขึ้น ปล่อยจิบเป็นวงเกิด มือซ้าย พลิกข้อมือเป็นตั้งวงระดับอก ถอนเท้าขวา ยกเท้าซ้ายขึ้น เอียงขวา		
31. สิงสถิตย์	หันด้านซ้าย ถอนเท้าซ้าย เอียงซ้าย เท้าขวาแตะพื้นด้วย จุกเท้า มือทำท่านางนอนโดย มือขวาตั้งวง เอียงขวา		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
32. อยู่ใน	หันขวามาข้างหน้า เอียงซ้าย เท้าขวาก้าวหน้า รวมมือ (มือขวาทับมือซ้าย)		
33. (เอซ)	แตะเท้าขวา จับมือทั้งสองแล้ว มีวนปล่อยออกแตะที่เอว ถอน เท้าขวาวางหลัง แตะเท้าซ้าย เอียงขวา		
34. ไส้ลหวาง	เท้าซ้ายก้าวหน้า ลักคอขวา มือทั้งสองตั้งวง ระดับเอว แล้วค่อซ ๆ เลื่อนไปด้านขวา มือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายจับไป ทางขวา แล้วเลื่อนไปทางซ้าย คล้ายจับออกซ้าย ๆ ลักคอซ้าย มือซ้ายเลื่อนขึ้นตั้งวงบน เอียง ขวา เท้าขวาที่วางหลัง กระดกขึ้น	 	
35. (ซ้ำ) สังคีตย์อ อยู่ในไส้ ลหวาง	ปฏิบัติเช่นเดิม แต่หันทางด้าน ขวา เปลี่ยนมือ และเท้าตรง กันข้ามกับครั้งแรก	 	

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
39 (เอช)	แตะเท้าซ้าย ก้าวแล้วตบเท้าขวาที ๆ 5 หลัง ในลักษณะฉวย วางหลัง ตบเท้าซ้ายที ๆ ในลักษณะฉวยแล้ววางหลัง เปลี่ยนท่าเช่นนี้ทั้งหมด 4 ครั้งหมดที่เท้าซ้ายตบพื้น		
40. (เอช)	เท้าซ้ายวางหลัง ตบเท้าขวาครั้งเดียว เปลี่ยนมือเป็นจับหงายเริ่มที่มือขวา ก่อน (ทำกึ่งหันร่อน) ตบเท้าและเปลี่ยนมือจับ ทั้งหมด 4 ครั้ง หมดที่มือซ้ายจับหงาย ตบเท้าซ้ายเอียงตรงข้ามกับมือจับ		
41. ทั้งปวง	หันด้านซ้าย ถอนเท้าซ้ายวางหลัง เอียงขวา มือซ้ายเท้าเอว มือขวาชี้ค้ำมือซ้ายออก ก้าวเท้าขวา วิ่งหันมาด้านหน้า เอียงซ้าย แล้วก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า เท้าซ้ายแตะพื้น ชี้ออกไปทางขวาแล้วกวาดเข้ามาทางซ้าย แขนคิง เอียงขวา กระทบจิ้งหะ		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
42. (เอช)	ปล่อยมือที่ขึ้นออก แขนงตั้ง วงบน และเท้าซ้ายวางหลัง แล้วแตะเท้าขวา เอียงซ้าย		
43. ที่ได้	หันเฉียงไปด้านขวา เอียงขวา ถอนเท้าขวา วางหลัง เท้า ซ้ายก้าวข้าง โยกมือทั้งสอง ขึ้น		๐
44. (เอช)	แตะเท้าซ้ายวางหลัง จับมือทั้ง สองเล็กน้อย แล้วปล่อยออก พลิกแตะที่เอว แตะเท้าขวา เอียงซ้าย		๐
45. บวงสรวง	เท้าขวาก้าวหน้า พร้อมกับไว้ มือซ้าย เอียงขวา แตะเท้า ซ้าย		๐
46. (เอช)	แตะเท้าซ้ายวางหลัง พร้อมกับ แขนงมือซ้าย เท้าเอว เอียงซ้าย ตบเท้าขวาที่ ๑ 5 ครั้ง ใน ลักษณะฉายเท้า แล้วเปลี่ยน เท้าตบเช่นนี้ทำทั้งหมด 7 ครั้ง หมดที่เท้าขวา		๐

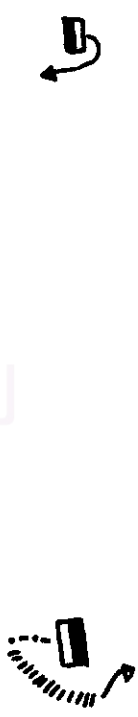
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
47. ไว้อะ	ท่าท่าไหว้ ปฏิบัติเช่นเดียวกับ ท่า "บ่าวม"		□
-สระหม่า 48.	วางเท้าซ้ายลงหลัง วางเท้า ขวาไปด้านหลัง เอียงซ้าย มือทั้งสองอยู่ระดับอกข้างหน้า มือซ้ายตั้งวง มือขวาจับคว่ำ ประเท้าซ้ายขึ้น ฮึดขึ้น พร้อม กับเลื่อนมือออก มือซ้ายจับส่ง หลัง มือขวาปล่อยจับนิ้วพลิก ตั้งวงบน ก้าวเท้าซ้ายลงข้าง หน้า เอียงขวา นั่งบนสันเท้า		□
49.	แบมือทั้งสองวางบนหน้าขา กริชที่เหน็บอยู่ออก โดยมือขวา จับกริชทั้งฝัก ให้ด้ามกริชอยู่ ระหว่างนิ้วชี้กับนิ้วกลางและงอ นิ้วทั้งหมดลงจับกริชด้วย ดึงผ้า สีแดงสวมที่นิ้วกลางของมือซ้าย นั่งคุกเข่า ตัวตรง (จับกริชให้ ด้ามกริชอยู่ทางนิ้วก้อย)		△

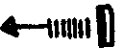

บทร้อง/ลำดับที่	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
50.	วางกริชที่พื้นด้านหน้า ก้มตัวลง เล็กน้อย มือซ้ายจับที่ชายพก		△
51.	จับมือทั้งสองปล่อยออกวางบน หน้าขา กระทบจังหวะ กระทบ จังหวะอีกครั้ง พร้อมกับข้อมือ ทั้งสองพนมจรดที่หน้าอก กระทบ เลื่อนมือลงมาอยู่ที่อก กระทบจังหวะ		△
52.	มือขวาจับกริชขึ้นจากพื้น โดย กดไหล่ขวา ลักคอซ้าย มือซ้าย จับที่ชายพก		△
53.	ตีไหล่ไปทางขวา กระดกเท้า ซ้าย เอียงซ้าย มือขวาจับกริช คว่ำในลักษณะตั้งวงล่าง มือ ซ้ายจับหงายอยู่ในระดับเดียวกัน แล้วเอียงตัว กระทบจังหวะ เอียงซ้าย กระทบจังหวะ เอียงขวา แล้วเอียงซ้ายพร้อม กับกระทบจังหวะ รวมกระทบ จังหวะ 3 ครั้ง		

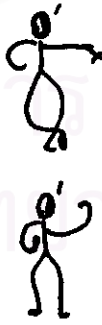
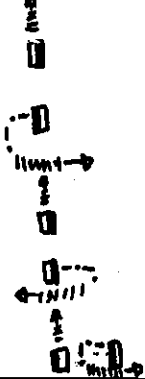

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
54.	มือขวาจับกริชท่าท่าเหนือกริช มือซ้ายเท้าเอว เอียงขวา กระดกเท้าขวา กระทบ 3 ครั้ง และเปลี่ยนเอียงซ้าย		△
55.	แทงมือขวาตั้งวงบน มือซ้ายจับ เข่าอก กระดกเท้าซ้าย เอียง ซ้าย กระทบและเปลี่ยนเอียง 3 ครั้ง		△
56.	ปล่อยจับมือซ้ายออก ตั้งวงบน มือขวาจับกริช คว่ำมืออยู่ระดับ วงล่าง เอียงขวา กระดกเท้า ขวา กระทบและเปลี่ยนเอียง 3 ครั้ง		△
57.	หันไปด้านขวา เอียงซ้าย มือขวาหงายข้อมือ งอแขน มือซ้ายจับคว่ำ งอแขน นั่งคุก เข่า แล้วส่งจับมือซ้ายขึ้นปล่อย ตัววงเกิด มือขวาพลิกคว่ำใน ลักษณะตั้งวงล่าง เท้าขวาก้าว หน้า ขึ้นบนเข่าซ้าย กระดก เท้าซ้าย เอียงขวา ย้อนตัว		△

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	โดยกดไหล่ซ้ายลง เอียงซ้าย		
58.	ยืนขึ้นเลื่อนมือขวาตั้งวงบน เอียงขวา มือซ้ายหงายข้อมือ แทงปลายนิ้วลง แขนตั้งระดับ ไหล่ และเท้าซ้าย เก็บเท้า หมุนซ้ายไปหยุดด้านตรงกันข้าม		
59.	เอียงขวา ก้าวเท้าขวา พร้อม กับลดมือขวา ลง ในลักษณะจับ คว่ำ แขนงอ ก้าวเท้าซ้าย แล้วกระตุ่งเท้าขวา มือซ้าย ลดลงพลิกตั้งวงล่าง มือขวา ทำท่าในลักษณะวงหงาย (วง เทิด) เอียงซ้าย		
60.	ถอนเท้าขวา จรดเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย และเท้าขวา เลื่อนมือซ้ายตั้งวงบน มือขวา แขนตั้ง หงายข้อมือ เอียงซ้าย เก็บเท้าหมุนขวาไปหยุดด้าน ตรงข้าม		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
61.	เอียงข้างเดิม (ซ้าย) ก้าว เท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา และ กระตุ่งเท้าซ้าย(วางข้างหลัง) จับมือซ้ายส่งขึ้น ปล่อยตั้งวงเกิด มือขวาตกลง พลิกคว่ำมือระดับ อยู่ระดับวงล่าง เอียงขวา		๐
62.	ถอนเท้าซ้ายวางหลัง หันซ้าย มาด้านตรงข้าม เท้าขวาก้าว ข้าง (หันข้างขวาออก) ระหว่างที่ถอนเท้าซ้าย เอียง ซ้าย แทงมือซ้ายตั้งวงบน เมื่อ จะก้าวเท้าขวา เอียงขวา พอก้าวลงข้างแล้วเอียงซ้าย มือขวาหงายข้อมือ แขนตั้ง ระดับไหล่ ย้อนตัวโดยยกคโหล ขวา ลง เอียงขวา		๐ ๐
63.	เท้าซ้ายก้าวข้าง ทำท่ากลาง- อัมพร มือขวาดังวงเกิด เอียง ขวา หันซ้ายไปหยุด ด้านตรงข้าม		๐

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
64.	ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย กระทั่งเท้าขวา พร้อมกับลดมือ ขวาลงอยู่ในลักษณะตั้งวงล่าง มือซ้ายจับหงายระดับเอว เอียงซ้าย ช้อนเท้าไปทางขวา		
65.	หมุนซ้ายมาด้านตรงข้ามแกมมือ ซ้ายตั้งวงบนกริช ท่าท่าแกม โดยท่าซ้ายเหมือนท่าที่ 15-17		
66.	เมื่อหมุนมาด้านตรงข้าม (หัน ด้านขวาออก) เอียงซ้าย สะกดเท้าขวา มือทั้งสองจับ เข้าอก แล้วเลื่อนออกปล่อยจับ มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาแขนตั้ง ตั้งข้อมือขึ้น (ท่าเปลื้องกริช) เอียงขวา หนักเท้าซ้ายแล้วยก เท้าขวาขึ้น ลดเท้าขวาลงแตะพื้น วางหลัง แตะเท้าซ้าย เอียงขวา ก้าว เท้าซ้าย แตะเท้าขวา (เล่น เท้า) แล้วเก็บเท้า พร้อมลดมือ ทั้งสองมาจับคว่ำคู่กันระดับอก		

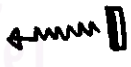
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ข้างหน้าหันไปด้านตรงข้าม (หันขวา) แล้วทำซ้ำเช่นเดิม (ท่าที่ 66) ปฏิบัติ 4 ครั้ง จะ หมดที่หันด้านขวา มือขวาตั้งวง บน ยกเท้าซ้าย		
67.	แตะเท้าซ้าย แล้วก้าวหน้า เลื่อนมือทั้งสองตั้งวงไปทาง ซ้าย มือซ้ายตั้งวงบน มือขวา ระดับปาก สายไหล่เล็กน้อย พร้อมกับปล่อยจับออกตั้งวง เท้าขวาแตะข้าง ๆ ขาดัง เอียงซ้าย		
68.	ถอนเท้าขวาลงหลัง เอียงขวา เท้าซ้ายก้าวหน้า มือขวาอยู่ใน ลักษณะวงล่าง มือซ้ายจับคว่ำ แขนตั้งระดับไหล่ เอียงซ้าย ขยับเท้าไปทางขวา		
69.	ถอนเท้าขวา เอียงขวา แตะ เท้าขวา ก้าวแล้วแตะเท้าขวา เอียงซ้าย ปล่อยจับมือซ้ายตั้ง วง วิ่งหันขวาไปหยุดด้านตรง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	กันข้าม		
70.	ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวาไป ข้างหน้า พร้อมกับมือซ้ายตั้ง วงล่าง มือขวาทำในลักษณะ จับคว่ำ แขนตั้งระดับไหล่ เอียงขวา ยืนเท้าไปทางซ้าย		
71.	ถอนเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้าย พร้อมกับหักข้อมือ ขวาขึ้นตั้งวง เอียงขวา เก็บ เท้าหันซ้ายไปด้านตรงข้าม (หันด้านซ้ายออก)		
72.	ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 70-71 แต่ มือและเท้าคนละข้างกัน ทำนี้ ปฏิบัติทั้งหมด 4 ครั้ง จะหมด ที่เก็บเท้า หมุนขวา มาด้าน หน้า		
74.	เอียงซ้าย เท้าขวาก้าวหน้า มือขวาทำท่าจับคว่ำ แล้วทำท่า กลางอัมพร เท้าซ้ายก้าวข้าง เอียงขวา		

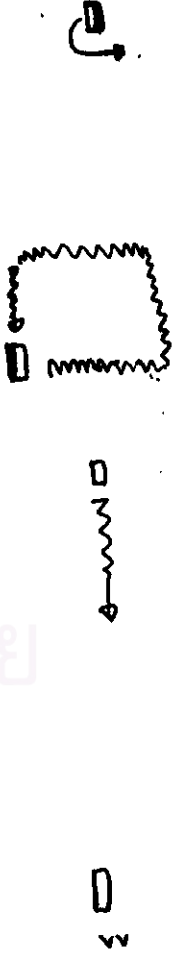

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
74.	ย่อนตัว หน้าเท้าขวา เอียง ซ้าย ลดมือขวา ตั้งวงล่าง มือซ้ายดึงจับขึ้น แขนดึง (จับ คว่ำ) หน้าเท้าซ้าย เท้าขวา กระดกเลี้ยว เอียงขวา		□
75.	กดไหล่ซ้ายลง งอแขนซ้าย วางเท้าขวาหลังยกเท้าซ้าย ขึ้น เอียงขวา ดึงแขนซ้าย (มืออยู่ในท่าเดิม)		□
76.	เท้าซ้ายก้าวหน้าปล่อยจับมือ ซ้ายออกแล้วจับคว่ำท่าท่ากลาง อัมพร เท้าขวาก้าวข้าง แล้ว ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่า 74-75 แต่เปลี่ยนเป็นมือขวา แขนดึง กระดกเท้าซ้าย		□
77.	ก้าวเท้าขวาลงหน้า เอียงขวา มือขวาทำในลักษณะตั้งวงล่าง มือซ้ายจับหงายระดับเดียวกัน เท้าซ้ายก้าวหน้า หันเฉียงทาง ด้านซ้าย เท้าขวาวางหลัง พร้อมกับปล่อยจับมือซ้ายเท้า		□ ▼▼

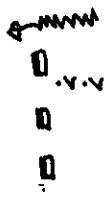
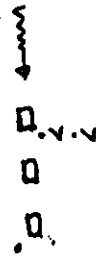

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เอว มือขวาจับกริชท่าท่าเหินบ เอียงซ้าย		
-ออกแปลง 78.	เท้าขวาก้าวหน้า โขยกเท้าซ้าย ซึ่งอยู่หลังตาม เอียงตามเท้าที่ ก้าวหน้า แล้วเปลี่ยนเท้าก้าว โขยก ทำทั้งหมด 5 ครั้ง จะ หมดที่เท้าขวาอยู่หน้า		
79.	กระทุ้งเท้าหลัง (เท้าซ้าย) ตามจังหวะ 8 ครั้ง พร้อมกับ กล่อมไหล่ เปลี่ยนเอียงขวา เอียงซ้าย แล้วเอียงขวา		
80.	ถอนเท้าซ้าย เอียงซ้าย หัน ขวา เท้าขวาก้าวหน้า เอียง ขวา มือทั้งสองอยู่ระดับเอว งอแขน เมื่อขณะที่ถอนเท้าซ้าย นั้นมือขวาทำลักษณะจับคว่ำ มือ ซ้ายหงายข้อมือ ปลายนิ้วตกลง เมื่อก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า ม้วนมือขวาปล่อยหงายข้อมือขึ้น และหักข้อมือลง มือซ้ายพลิกตั้ง		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	วง โขยกเท้าหลังตาม พร้อมกับ จับมือซ้าย (จับขวา) โขยก เท้าหลังตามแล้วก้าวหน้า พร้อมกับมือซ้ายจับขวา จากนั้น พลิกหงายระดับซ้ายพัก มือขวา เลื่อนขึ้นระดับไหล่ พลิกข้อมือ ขวา แขนตั้ง เอียงข้างมือจับ แล้วปฏิบัติซ้ำทำนี้ ทำทั้งหมด 6 ครั้ง หมดที่เท้าซ้ายอยู่หน้า จับมือซ้าย เอียงซ้าย		
81.	กระทุ้งหลังตามจังหวะ 10 ครั้ง พร้อมกับเปลี่ยนเอียงและ เปลี่ยนมือท่าเหมือนท่าที่ 80		
82.	ถอนเท้าขวา หันซ้ายไปด้าน ตรงข้าม เอียงซ้าย มือทั้งสอง อยู่ระดับวงกลาง จับขวามือ ขวา มือซ้ายหงายข้อมือ ปลาย นิ้วดกลง แล้วก้าวเท้าขวาไป ข้างหน้า ม้วนมือขวาออกหงาย ข้อมือ หักข้อมือลง มือซ้ายพลิก ตั้งวง เอียงขวา โขยกเท้า พร้อมกับจับมือซ้ายแล้วเปลี่ยน		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ทำอีกข้าง ก้าวเท้าขวาไปข้าง หน้า เปลี่ยนท่าทั้งหมด 8 ครั้ง เท้าขวาอยู่หน้า แล้วกระทั่ง เท้าซ้ายซึ่งอยู่หลัง พร้อมกับ เปลี่ยนเอียงและมือไปด้วยโดย กระทั่งทั้งหมด 10 ครั้ง		
83.	ถอนเท้าซ้าย เอียงซ้าย หัน ขวาไปด้านตรงข้าม เลื่อนมือ ทั้งสองมาอยู่ข้างหน้า ระดับ เอว งอแขน จับว่าคู่กัน แล้ว ส่งขึ้นตั้งวงเกิด (ท่าพรหมสี่ หน้า) เอียงขวา เท้าขวาก้าว หน้า โยยกเท้า นับเป็น 1 ครั้ง เท้าซ้ายก้าวหน้า ลดมือทั้งสอง มาจับว่าคู่กัน เอียงซ้าย แล้ว ส่งขึ้นท่าพรหมสี่หน้า ก้าวเท้า ขวา โยยกเท้า เดินเป็นวงกลม โดยวนซ้าย เมื่อครบ 1 รอบ เดินขึ้นหน้าเดินทั้งหมด 7 ครั้ง เมื่อครบ 7 ครั้ง จะหมดที่เท้า ซ้ายอยู่หน้า กระทั่งเท้าหลัง (ขวา) 10 ครั้ง พร้อมกับ		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เปลี่ยนมือจับ ทำท่าพรหมสี่หน้า 1 ครั้ง		
84.	ถอนเท้าขวาว่างหลัง หันไป ด้านซ้าย เอียงขวา มือขวาอยู่ ระดับวงล่าง คว่ำมือ หักข้อมือ ขึ้น มือซ้ายจับเข้าหาตัว ข้าง ไหล่ขวา แล้วเลื่อนไปทางขวา ปล่อยจับตั้งวงบน เท้าซ้ายก้าว หน้า เอียงซ้าย โขยกเท้า นับ เป็น 1 ครั้ง แล้วโขยกเท้า แล้วเปลี่ยนมือซ้ายมาจับ ข้าง ไหล่ขวา ก้าวเท้าขวาไปข้าง หน้า โขยกเท้า นับเป็น 2 ครั้ง ทำเช่นนี้ทั้งหมด 8 ครั้ง ครั้งที่ 8 ไม่โขยกเท้า หมัดที่เท้าขวา ก้าวหน้า มือซ้ายจับข้างไหล่ ขวา		
85.	เลื่อนมือซ้ายตั้งวงในลักษณะเดิม และเท้าซ้ายข้าง ๆ ปลายเท้า ชี้ไปข้าง ๆ (ทิศทางเดียวกับ การประเท้า) หมัดเท้าซ้าย เอียงซ้าย นับเป็น 1 ครั้ง		0.

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แล้ววางเท้าซ้ายไปข้างหลัง จับมือซ้ายที่ไหล่ เอียงขวา นับ เป็น 2 ครั้ง ทำทั้งหมด 12 ครั้ง หมุดที่มือซ้ายจับ		0 (0.v.v)
86.	เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายโยน ผ้าเช็ดหน้าขึ้น เอียงขวา แล้ว เปลี่ยนมือถือกริช (เป็นมือซ้าย ถือ) ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า เอียงซ้าย มือขวารับผ้าเช็ด หน้า	 	0
87.	ถอนเท้าซ้าย ขึ้น และเท้าขวา ดึงขา เอียงขวา มือขวาดึงวง ข้างไหล่ซ้าย มือซ้ายถือกริชอยู่ ในลักษณะดึงวงล่าง		0
88.	เท้าขวาก้าวหน้า หันไปด้าน ซ้าย (หันหลัง) โขยกเท้า เลื่อนมือขวาดึงวงนับเป็น 1 แล้วก้าวเท้า-ขยับในลักษณะเดิม มือขวาทำเช่นท่าที่ 84 ปฏิบัติ ทั้งหมด 8 ครั้ง เลื่อนเท้าหลัง มาแตะ พร้อมกับเปลี่ยนมือเป็น	 	A Z 0 v.v

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ตั้งวง นับ 1 ครั้ง และกระทุ้ง หลัง เป็นมือมาจับข้างซ้ายเช่น เดิม ทำทั้งหมด 12 ครั้ง แล้ว โยนผ้าเช่นลำดับที่ 85 แต่เท้า และมือคนละข้างกัน ต่อจากนั้น ท่าเช่นลำดับที่ 87		
89.	ทำในลักษณะเดียวกับลำดับที่ 84-87 แต่หันไปด้านซ้าย	"	
90.	ทำในลักษณะเดียวกับลำดับที่ 8-11 แต่หันซ้ายมาด้านหน้า โยนผ้า 2 ครั้ง แล้วหมัดที่เท้า มือขวาถือผ้าเช็ดหน้า และเท้า ขวา	"	
91.	หันทางด้านขวา มือขวาถือกริช ยกแขนขวาขึ้นงอศอกเข้าหา ลำตัว หักข้อมือเข้าแล้วก้าวลง ด้านหน้า พร้อมกับพลิกมือซ้าย จับหงายแขนตึงระดับไหล่ มือ ขวาดึงวงบน เอียงศีรษะข้าง		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ขวา จากนั้นก้าวเท้าซ้าย เอียงซ้าย ปล่อยจับมือซ้ายตั้งวง งอแขนระดับไหล่ นับเป็น 1 ก้าวเท้าขวา เอียงขวา มือซ้ายตั้งวงระดับเดิม (เดิน ไปทางด้านหน้าเวที) นับเป็น 2 ก้าวเท้าซ้าย เอียงซ้าย จับมือซ้าย นับเป็น 3 แล้วถัด เท้าขวาพร้อมกับสะบัดจับออก ตั้งวง เอียงซ้ายนับเป็น 4 ถัดเท้าหมุนขวาไปหยุดด้าน ตรงข้าม (หันทางขวาออก)		
92.	เปลี่ยนถือกริชมือซ้าย แล้ว ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ แต่มือและเท้าคนละข้างกัน หมุนซ้ายกลับไปด้านตรงข้าม		
93.	ก้าวเท้าขวา เอียงขวา มือซ้าย ถือกริช ตั้งแขนงอเข้าหาลำตัว สูงระดับศีรษะ มือขวาทิ้งวงบน วังหมุนขวาไปด้านตรงข้าม เท้าซ้ายก้าวข้างเอียงซ้าย เปลี่ยนมือในท่าเดิมแต่สลับข้าง		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	กัน วิ่งหันซ้ายไปด้านตรงข้าม แล้วท่าในลักษณะเดิมคือก้าวขวา เปลี่ยนมือในลักษณะเดิม		
94.	หันกลับไปด้านหน้า ลดมือขวา ลงมาอยู่ข้างนอก ส่วนมือซ้าย คลายจับออก เป็นตั้งวงแขน ตั้งระดับไหล่ พร้อมทั้งก้าวเท้า ซ้ายเอียงขวา ค่อย ๆ เปลี่ยน เป็นเอียงซ้าย หน้ามองไปทาง ขวา ลากเท้าขวามาแตะ (ลักษณะท้าวฉาก)		
95.	แล้วพลิกข้อมือซ้ายเล็กน้อย ขึ้น เป็นตั้งวงสูง เปลี่ยนเป็นเอียง ขวา ก้าวเท้าซ้ายลงด้านข้าง ชิดขยับย่อเท้าเข้าโรง หรือลด มือทั้งสองเป็นจับคว่ำ แล้ว คลายออกในลักษณะท่าเดิม เอียงขวา ก้าวเท้าซ้ายลง ด้านข้าง ชิดขยับเข้าโรง		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
96. ร้องว่า เมื่อนั้น	<u>หมายเหตุ</u> ถ้าเป็นการแสดงในละครจะเริ่มด้วยบท "เมื่อนั้น สุหรานากงกนิษฐา" โดยเริ่มว่าด้วยท่าดังต่อไปนี้คือ สุหรานากงผู้มีศักดิ์เป็นพระอนุชาของอิเหนา นั่งอยู่ทางด้านขวาของอิเหนา โดยมีสี่ขะตราหนึ่งแทรกอยู่ตรงกลาง เมื่อได้ฟังอิเหนาบอกให้ขับกลอนก่อน ก็เข้าใจในท่าที่ของพี่ชาย บทของสุหรานากงเริ่มที่ สุหรานากงนั่งพับเพียบ มือทั้งสองวางบนตัก มือซ้ายวางที่ เข้าซ้าย มือขวาวางที่ต้นขาขวา เมื่อเพลงร้องขึ้น "เมื่อเอ๋ย" พลิกมือทั้งสองวางบนตัก เอียงขวา แล้วเอียงซ้าย พลิกมือทั้งสองวางอีกครั้ง พร้อมกับกระทบจิ้งหะ เอียงขวา ตรงคำร้อง "เมื่อนั้น"		△

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
97. สุหรานางง	กอดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย มือซ้าย ขึ้นตั้งวงแล้วจับเข้าอก เอียง ขวา กระทบจังหวะ		Δ
98. กนิษฐา	เอียงขวาไว้เช่นเดิม จับมือขวา เลื่อนออกแล้วปล่อย ตั้งวงแขน มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงซ้าย กระทบจังหวะ		Δ
99. เข้าใจ	ขึ้นมือซ้ายตั้งวง เอียงซ้าย แล้วจับเข้าอก เอียงขวา มือขวาอยู่ที่เดิม		Δ
100. ในที่	มือทั้งสองวางที่ตัก ลักคอซ้าย (กอดไหล่ขวา) แล้วลักคอขวา อีกทีหนึ่ง		Δ
101. พระพี่ยา	ไว้มือซ้าย เอียงซ้าย กระทบ จังหวะ		Δ
102. วันทา	ลุกขึ้น นั่งคุกเข่า ประนมมือ ที่อก ไหว้จรดหน้าผากแล้ว เลื่อนลงระดับอก กระทบจังหวะ		Δ

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
103. แล้วลุกขึ้น หันใจ	เอียงซ้าย มือทั้งสองอยู่คู่กัน ข้างหน้า ระดับอก มือซ้ายตั้ง วง มือขวาจับคว่ำ ตั้งเข้าขวา แล้วเท้าซ้ายก้าวข้าง พร้อมกับ เลื่อนมือทั้งสองเป็น มือขวาตั้ง วงบน มือซ้ายจับส่งหลัง เอียง ขวา		0
104. เข้าใจ ในที่พระ พินา วันทาแล้ว	ลุกขึ้นยืน หันหน้าทางทิศเดิม เลื่อนจับหลังมาอยู่ที่ชายพก มือขวาเปลี่ยนเป็นตั้งระดับไหล่ ปลายนิ้วตั้งขึ้น แล้วปล่อยจับมือ ซ้ายเป็นตั้งวงล่าง แขนขวาทำ ท่าส่าย พร้อมกับก้าวเท้าขวา ตรงคำว่า "ที" แล้วเดินถัด เท้าขวาไปตรงกลางเวที ลักคอง (เริ่มลักคองขวา ก่อน) หากระยะ ทางไกลให้วิ่งชอยเท้า พร้อมกับ ส่ายแขนขวาลักคองไป		0 ↓
105. ลุก	หันหน้าออก หยุดยืนผสมเท้า ขวา มือขวาตั้งวงบน มือซ้าย ตั้งระดับปาก เอียงขวา ตรง คำว่า "ลุก"		0

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
106. ขึ้นทันใจ	ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า กด ไหล่ขวาลง เลื่อนมือขวาลงจับ แล้วเลื่อนขึ้นปล่อยจับตั้งวงบน มือซ้ายจับส่งหลังพร้อมกับแตะ เท้าซ้ายด้วยส้นเท้า เปิดขา ออก เอียงซ้าย (ท่าว่าร้าย)		๐
107. ทอดกร	มือซ้ายหยิบจับแล้วหงาย แขน ตั้งระดับอก (อยู่ข้างหน้า) มือขวาจับส่งหลัง ก้าวเท้าซ้าย ไปข้างหน้าก่อน เมื่อร้องคำว่า "กร" เท้าขวาก้าวหน้า เอียง ขวา		๐
108. อ่อน ระทวย	หนักเท้าขวาเช่นเดิม กระทั่ง เท้าซ้ายขึ้นตรงคำว่า "อ่อน" มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาเปลี่ยน จับมาอยู่ระดับไหล่ จับหงาย แขนตั้ง เอียงซ้าย แล้วเท้า ซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาปล่อยจับออกตั้งวงบน เอียงขวา		๐ ๐

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
109. นวนาค	เปลี่ยนเป็นหนักเท้าขวา ยึดขึ้น เท้าซ้ายจรดด้วยจุกเท้า มือ ขวาจับอยู่ระดับวงล่าง มือซ้าย จับระดับวงบน แล้วปล่อยจับทั้งสอง พร้อมกันกับก้าวเท้าซ้ายไป ข้างหน้า ขยับเท้าไปทางขวา		
110. อูรยาต เมือง กราช	เท้าขวาก้าวหน้า เอียงซ้าย มือทั้งสองอยู่ข้างลำตัว งอแขน มือขวาจับคว่ำ มือซ้ายหงาย ข้อมือ ปลายนิ้วตกลง แล้วพลิก ขึ้นตั้งแขนระดับไหล่ ปลายนิ้ว ตั้งขึ้น มือขวาพลิกข้อมือ ปล่อย จับออกเป็นหงายข้อมือ ปลายนิ้ว ทั้งห้าตกลง เอียงขวา ขยับ เท้า แล้วเปลี่ยนท่าอีกข้างหนึ่ง ในลักษณะเท้า และมือเช่นเดิม ตรงคำร้อง "เมืองกราช"	 	
111. สายไหล	ก้าวเท้าไปข้างหน้าเช่นเดิม แต่ไม่ต้องขยับเท้า มือท่าเช่น เดิม แต่เพิ่มการสายไหลให้ ชัดเจนขึ้น ตรงคำร้องนี้ ปฏิบัติ 2 ครั้ง ตรงคำว่า "สาย"		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ก้าวเท้าขวา และคำว่า "ไหล" ก้าวเท้าซ้าย		
112. ตาม - จังหวะ	มือทำในลักษณะเดิม เท้าขวา แตะข้างหน้า (จับมือขวา) แล้วแตะข้างหลัง (จับมือซ้าย) เอียงข้างมือที่จับ		
113. ประเท้า	จับมือขวาปล่อย เอียงขวา เท้าขวาประถี่ ๆ (มือทำใน ลักษณะเดิม)		
114. ว่องไว	เท้าขวาก้าวข้าง มือทำท่าสอด สร้อย มือขวาตั้งวางบน เอียง ซ้าย แล้วสอดจับมือซ้ายขึ้น ปล่อยให้ปลายนิ้วตกลงหงายข้อ มือ งอแขนข้างลำตัว กระดก เท้าซ้าย เอียงขวา หันหน้าไป ทางขวา		
115. แล้วจับ ครวญ	หันด้านซ้าย เอียงขวา มือขวา จับที่ชายพก มือซ้ายจับส่งหลัง ยกเท้าขวาก้าวหน้า วิ่งหมุน ซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
116. หวนไป	หันไปทางซ้ายไปด้านขวาของ เวที (ด้านตรงข้าม) เอียง ซ้าย มือทำท่าเดิมแต่เปลี่ยน ตำแหน่งกัน (สลับที่กัน) ยก เท้าซ้ายก้าวหน้า วิ่งหมุนขวา มาด้านหน้า		
117. เป็นโอด พัน	เท้าขวาก้าวหน้า เอียงซ้าย มือทั้งสองจับเข้าอก ย่อลง แล้วยืดขึ้นพร้อมกับเลื่อนมือทั้ง สองออก ปลดขจีบ มือซ้ายตั้ง วงบน มือขวาตั้งระดับไหล่ ปลายนิ้วตั้งขึ้น เอียงขวา ย่อลง กระดกเท้าซ้าย	 	
118.	แล้วจึงว่าตามบทร้อง ยอกร ประนมขึ้นเหนือเศศ ต่อด้วย สระหมา แปลง จนถึงท่าที่ 22 แล้วกลับไปนั่งตำแหน่งเดิม เหน็บกริช และเก็บผ้าเช็ดหน้า		

จากตารางพบว่า การร่ำชุดสุหรานากงรำกรีช มีท่ารำทั้งหมด

27 ท่า ดังนี้ (ดูภาพประกอบท้ายบท)

1. ท่าชีกกรีช
2. ท่าคล้องผ้าเช็ดหน้า
3. ท่าวางกรีช
4. ท่าไหว้
5. ท่าวางล่าง-จับหงาย
6. ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง
7. ท่าเห็นบกรีช
8. ท่าบีวชูฝึก
9. ท่าชะนีรำอไม้
10. ท่าแกทงทะลวง
11. ท่ากลางอิมพร
12. ท่าพิศมัยเวียงหมอน
13. ท่าสะบัดจับมือคู่ตั้งวง
14. ท่าจับมือสั้น
15. ท่าวงกลาง-วงล่าง
16. ท่าสะบัดจับมือสั้น
17. ท่าสอดจับ
18. ท่าพรหมสี่หน้า
19. ท่าสะบัดจับตั้งวง
20. ท่าโชนผ้าเช็ดหน้า
21. ท่ารับผ้าเช็ดหน้า
22. ท่าพัก
23. ท่าตั้งวงบน-จับปรกข้าง
24. ท่าจับขวา
25. ท่าวงบน-วงกลาง
26. ท่าเท้าฉาก

27. ทำวงบน-วงล่าง (ทำเข้า)

ขณะที่ปฏิบัติทำร่ำทั้ง 27 ท่า มีการใช้เท้าและขาในลักษณะต่าง ๆ

ดังนี้

- นั่งคุกเข่า กระดกเท้า
- การจรดเท้า
- การก้าวเท้าแตะ
- การยกเท้า
- การเก็บเท้า
- การก้าวเท้า
- กระดกเสี้ยว
- กระทุ้งเท้า
- โยยกเท้า
- แตะเท้าสลับกระทุ้ง
- การถัดเท้า

ป็นหีตตรวจพล

การร่ำชุดป็นหีตตรวจพล อยู่ในกาแสดงละครใน เรื่อง อิเหนา ตอน
อุณากรรณชนไก่ ช่วงเหตุการณ์ศึกจะมาทรา-กะปาทัน มีการเรียงลำดับเหตุการณ์
ดังนี้

1. อุณากรรณเข้าท้าวกาหลัง
2. นางมะลาทราไปพบอุณากรรณที่อุทยานกาหลัง
3. ป็นหีเข้าเฝ้าท้าวกาหลัง พบอุณากรรณ

4. ปันหยี่ชวนอุณากรรณไปชนไก่
5. ปันหยี่และอุณากรรณชนไก่
6. ท้าวจะมาหราช้างสำล้นมาสู่ขอธิดากาหลัง และอุณากรรณอาสาสู้ศึก
7. ศึกจะมาหราช้างปะหลัน (เป็นการรบระหว่างอุณากรรณกับ
ท้าวจะมาหราช้าง และปันหยี่กับท้าวจะมาหราช้าง)
8. อุณากรรณแอดหนึ่ง

การแสดงปันหยี่ตรวจพล อยู่ในเหตุการณ์ที่ 7 ก่อนการรบระหว่าง
อุณากรรณกับท้าวจะมาหราช้าง¹⁰ เป็นการร่ำตรวจพลเพื่อดูความเรียบร้อย ความ-
พร้อมของกองทัพ ดังบทกลอนที่กล่าวว่า

เมื่อนั้น	มีสาระปันหยี่สุภาหราช
แจ้งว่าไฟรีกริพลมา	พระราชาขึ้นชมภิรมย์ใจ
จึงชกโยธาออกจากค่าย	ชงทิวปิลิวปลายงามไสว
ครั้นพร้อมพลพลไกร	ภูวไนยจัดทัพทันที ¹¹

บทร้อง

บทร้องที่ใช้ประกอบการร่ำปันหยี่ตรวจพล เป็นภาษามลายู ร้องทำนอง
เพลงแขกยี่งก มีคำร้องดังนี้

ดยาลัม ๆๆ เปอร่าวม เต็มดารา
เปอร่ากั เกอะปะรัง อะกันมะนัง อาตัส สะมัวนยะ (ซ้า)
ปณิ ๆๆ กาโลว์ มาตี ตีตะ อาม้า
เปอร่ากั เกอะปะรัง อะกันมะนัง อาตัส สะมัวนยะ (ซ้า)
ปุกูล ๆๆ มุซุ เบอะตุล บิน่าซ่า
เปอร่ากั เกอะปะรัง อะกันมะนัง อาตัส สะมัวนยะ (ซ้า)¹²

¹⁰ สัมภาษณ์ สุวรรณีย์ ชลานูเคราะห์, 20 กรกฎาคม 2539.

¹¹ อีเหเนา หน้า 718.

¹² สัมภาษณ์ สุวรรณีย์ ชลานูเคราะห์, 28 มิถุนายน 2539.

ดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ

ดนตรีบรรเลงเพลงแขกยี่งก ในช่วงกลางของเพลงมีบทร้องแทรกอยู่ เพลงแขกยี่งก เป็นเพลงเถา นายเจริญ แรงเพชร แต่งขยายจาก เพลงแขกยี่งกของเก่า ซึ่งบรรจุนอยู่ในตบนิทราชาคริต ที่ใช้บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้แต่งขยายขึ้นเป็นอัตราสองชั้น และสามชั้น ครบเป็นเพลงเถา เพลงนี้เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า "เพลงแขก-อาบูหะซัน"¹³

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการรำ

1. กริชพร้อมผ้าเช็ดหน้าสีแดง
2. แส้ม้า

วิธีแสดง

ใช้ผู้หญิง 1 คน แสดงในบทของอิเหนาซึ่งปลอมเป็นมิสาระป็นหยี ใช้เวลารำทั้งหมดประมาณ 6.20 นาที แบ่งการแสดงออกเป็น 2 ช่วง

ช่วงที่ 1 เป็นการรำประกอบทำนองเพลงแขกยี่งก ใช้เวลาประมาณ 5 นาที เริ่มต้นด้วยการถือกริชด้วยมือขวา ทำท่าเดินออก 3 ครั้ง แล้วเท้าจาก เปลี่ยนเท้าตบสลับกัน พร้อมกับท่ารกล้อมหน้าเปลี่ยนเอียง ซึ่งในช่วงนี้จะต้องมี ทหารถือกลดอยู่ทางด้านซ้ายของผู้รำ จากนั้นจึงเคลื่อนที่มาบริเวณกลางเวที พร้อมกับรำในท่าต่าง ๆ เช่น ท่าม้วนจีบมือสั้น ท่าแทงทะลวงอันเป็นท่าแทงของ อาวุธสั้น ท่าชูกริช ท่าหมุนมาน เป็นต้น มีการเคลื่อนไหวของเท้าในลักษณะที่ช้า เช่น การแตะเท้าหมุนรอบตัว การก้าวเท้าแล้วกระทัดลงด้านหลัง เป็นต้น ท่ารำ แต่ละท่านั้นส่วนใหญ่เป็นการรำซ้ำท่าหลายครั้งแล้วจึงเปลี่ยนเป็นท่าใหม่ ในช่วงนี้ มีท่ารำทั้งหมด 11 ท่า

¹³ ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, สารานุกรมเพลงไทย (กรุงเทพฯ : เรือนแก้ว การพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า 39.

ช่วงที่ 2 เป็นการรำประกอบเพลงร้องภาษามลายู ทำนองเพลง
 แดกยิงนก ใช้เวลารำประมาณ 1.20 นาที เริ่มด้วยการรำตีบทเรียกเสนา
 มาถามว่า "ไพร่พลของเราพร้อมหรือยัง" เมื่อเสนาตอบว่า "ไพร่พลพร้อมแล้ว"
 ผู้รำทำท่าตะเกริชและท่าชูกริช พร้อมกับวิ่งกลับไปยืนทางด้านหลัง เหน็บกริชที่เอว
 ทางด้านซ้าย จากนั้นสั่งไพร่พลให้ยกทัพไป ผู้รำทำท่าขึ้นม้าทรงซึ่งมีเสนาจัดมา
 ถวายพร้อมกับแสร้ม้า ทำท่าขี่ม้าเดินเป็นลักษณะวงกลมวนทางด้านซ้าย ลักษณะ
 การเดินใช้การโชนกเท้าสลับกับการก้าวเท้าแล้วจึงเท้าจากทางด้านซ้ายของเวที
 แต่หากเป็นการแสดงในเหตุการณ์ศึกจะมาทรา-กะปะหลัน ผู้แสดงทั้งหมดจะ
 เคลื่อนทัพไปเจอกับกองทัพของท้าวจะมาทรา-กะปะหลันต่อด้วยการรบของทั้งสอง
 ฝ่าย

การรำป็นหยีตรวจพลชุดนี้ จัดเป็นรูปแบบการรำตรวจพลที่สืบทอดกันมา
 แต่โบราณเช่นเดียวกับรำตรวจพลชุดอื่น ๆ ที่มีในการแสดงละครใน เมื่อเกิดขึ้นก็
 ต้องมีการรวบรวมไพร่พล จัดทัพ และการตรวจความพร้อมของกองทัพโดยผู้นำทัพ
 ซึ่งจะใช้ตัวเอกในตอนนั้น ๆ เป็นผู้ตรวจทัพ เริ่มด้วยตัวละครเอกเดินถืออาวุธ
 ออกมาหุ้ดมองไปรอบ ๆ แล้วเคลื่อนที่มากลางเวที เพื่อดูความพร้อมของไพร่พล
 จากนั้นเป็นการซักถามเสนาถึงความพร้อม เมื่อกองทัพเรียบร้อยดีจึงสั่งให้ยกทัพ

กระบวนรำและท่ารำ ชุด ป็นหยีตรวจพล

กระบวนรำชุดนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากวีดีทัศน์ ที่รำโดย อาจารย์มาลินี
 อาชายุทธการ อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลง
 กรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก นางสุวรรณี ชลานุเคราะห์
 ศิลปินแห่งชาติปี 2533 พร้อมกันนี้ผู้วิจัยยังได้รับการยืนยันเกี่ยวกับกระบวนรำชุด
 นี้จากนางสุวรรณี ชลานุเคราะห์ ว่าเป็นกระบวนรำในแบบฉบับของท่านผู้หญิงแผ้ว
 สนิทวงศ์เสนี

การอธิบายกระบวนรำ นอกจากจะอธิบายด้วยเนื้อหาแล้ว ผู้วิจัยได้
 ใช้สัญลักษณ์แทนท่ารำและทิศทางการเคลื่อนที่ เพื่อความเข้าใจที่ง่ายขึ้น

ตารางแสดงกระบวนการทำกรีซ ชูค ป็นหีตรวจพล

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
- เพลงแขก ฮิงนกท่าออก	เดินออกมา 3 ก้าวช้า ๆ ตาม จังหวะเพลง โดยเริ่มที่ก้าว เท้าซ้ายเอียงขวาก่อน แล้วจะ จบที่ก้าวเท้าซ้ายเอียงขวา เหมือนเดิม (เดินออกมาจาก มุมขวาของเวที)		
1.	จากนั้นให้ถอนเท้าซ้ายลงหลัง มือซ้ายหยิบจับแล้วม้วนออกเป็น ตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่พร้อมทั้ง เปลี่ยนเป็นเอียงซ้ายและเท้า ขวา หน้าจะมองเฉียงขวา (จะอยู่บริเวณมุมขวาล่างของ เวที)		D
2.	แล้วเปลี่ยนมาเป็นเอียงขวา ตบเท้าขวาตามจังหวะประมาณ 4 ครั้ง จากนั้นให้สิดขึ้นกลับมา เอียงซ้ายผสมเท้าขวา หน้า มองเฉียงขวา <u>หมายเหตุ</u> ขณะที่เปลี่ยนเอียง เปลี่ยนเท้าผสมอาจจ่อแขนซ้าย ได้เล็กน้อย แต่ขณะที่ตบเท้า		D

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แขนต้องตึงตลอด		
3.	เปลี่ยนเป็นเอียงขวา ก้าวเท้า ซ้ายลงด้านหน้า ส่งมือขวามา หงายด้านหน้าระดับอกงอแขน หักข้อมือลงพร้อมทั้งมือซ้ายจับ คว่ำด้านข้าง งอแขนเช่นเดียว กัน จากนั้นให้ส่งมือขวาขึ้น ปล่อยข้อมือออกตั้งวงเกิด พลิกมือ ขวาขึ้นในลักษณะตั้งวงระดับ ปากอกแขน พร้อมทั้งเปลี่ยน เป็นเอียงซ้าย ยกเท้าขวามา ด้านหน้า สิดตัวขึ้นเอียงซ้าย		0
4.	ย่อลง แล้วกลับไปเอียงขวา เล็กน้อย ค่อย ๆ ส่งมือขวา ออกไปด้านข้าง แขนตั้งระดับ ไหล่ แล้วกลับมาเอียงซ้าย หน้ามองออก และก้าวเท้าขวา ลงด้านข้าง แล้วสิดตัวไป กลางเวที (แต่ยังไม่ขึ้นไปด้าน หน้า)		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
5.	ก้าวเท้าขวา เอียงขวา ลาก เท้าซ้ายขึ้นมาสุดเท้า ลดมือขวา ลงมาอยู่ข้างซ้ายพัก มือซ้าย มาตั้งวงซ้ายพัก หน้าเฉียงซ้าย จากนั้นให้ก้าวเท้าซ้ายค่อส ๆ สุดเท้าขวา เปลี่ยนเป็นเอียง ซ้าย ส่งมือซ้ายออกไปด้านข้าง เป็นจับคว่ำแขนตึง ระดับ 45 องศา จากไหล่ ทำลักษณะซ้ำ 2 ครั้ง แล้วทำเร็วประมาณ 4 ครั้ง ก็จะขึ้นมาประมาณหน้า เทวี่พอดี		0
6.	เอียงขวาเล็กน้อย ก้าวเท้า ซ้าย เอียงขวา รวมมือทั้งสอง ขึ้นมาจับเข้าหาลำตัวด้านหน้า เอียงขวาต่างระดับ (โดยให้ มือซ้ายสูงกว่าเล็กน้อย) แล้ว ม้วนจับออกเป็นตั้งวง ขณะที่ ม้วนจะปล่อยไหล่เล็กน้อย แล้ว หลบหน้า (มองเอียงหลัง) แตะเท้าขวา		0

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
7.	หันกลับมาด้านหน้า ก้าวเท้า ซ้ายไปด้านข้าง ลดมือทั้งสอง ลงให้มือขวาหงายขนแล้ว พลิกขึ้น แขนตั้งระดับไหล่ ในขณะที่มือซ้ายหยิบจับม้วน เข้าหาลำตัวหน้าซ้ายพัก ลักคอ ซ้าย จากนั้นให้ม้วนมือขวาเป็น ตั้งวงหงายขนระดับเดิม ส่วนมือซ้ายให้หงายจับออกแล้ว พลิกขึ้นมาเป็นมือตั้งวงหน้าซ้าย พักเช่นเดิม พร้อมทั้งเปลี่ยน เป็นลักคอขวา ส่งเท้าซ้ายวาง หลัง		0
8.	เปลี่ยนเป็นเอียงขวา ก้าวเท้า ซ้ายลงด้านหน้า ลดมือขวามา หงายข้อมือปลายนิ้วตกลง แล้ว พลิกขึ้นเป็นตั้งวงล่าง พร้อมทั้ง ส่งมือซ้ายไปจับหลัง เปลี่ยน เป็นเอียงซ้าย ลากเท้าขวามา แตะ		0

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
9.	จากนั้นให้ก้าว 3 ก้าวแล้วหัน ไปด้านซ้าย ส่งมือซ้ายขึ้นมา ด้านข้างแล้วแทงมือเป็นตั้งวาง สูงในขณะที่มือขวา ค่อย ๆ พลิกกริชออกมาแทงโดยหงาย ข้อมือขึ้น งอแขนเข้าหาลำตัว แล้วดึงออกระดับไหล่ในลักษณะ เฉียง 45 องศา เอียงซ้าย น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าขวา (วิธีจับ กริชในที่นี้คือ แขนมือหงายให้ กริชวางอยู่ข้างบนแล้วใช้นิ้ว หัวแม่มือคืบไว้)		
10.	แล้วให้ย้อนตัวเล็กน้อย (กด เกรียวขวาลงเอียงขวาเล็ก น้อย) แล้วกลับไปเหมือนเดิม โดยให้มือขวาดวงคว่ำ (ใช้ เฉพาะข้อมือ)		
11.	หันกลับไปด้านหน้า ก้าวเท้า ขวาเอียงขวา มือขวาเปลี่ยน เป็นกำกริชทั้งด้านโดยให้ปลาย กริชแทงลง ลดมือซ้ายลงมา ลดมือซ้ายลงมาแล้วส่งไปจับ		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	หลัง ชูมือขวาสูงกว่าตัววงสูง เล็กน้อย เปลี่ยนเป็นเอียงขวา หน้ามองออก และเท้าซ้าย		
12.	หันไปด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ส่งมือซ้ายขึ้นมาด้านข้างแล้ว แกงมือเป็นตั้งวงสูง ในขณะที่ มือขวาค่อย ๆ พลิกกรีชออกมา แกงโคของอแขนเข้าหาลำตัว แล้วดึงออกระดับไหล่ในลักษณะ เฉียง 45 องศา เอียงซ้าย ก้าวเท้าขวา หน้ามองออก (เหมือนท่าที่ 9)		D
13.	ยื้อตัวเล็กน้อย (กดเกรียว ขวาลงเอียงขวาเล็กน้อย) แล้วกลับไปเหมือนเดิม โดยให้ มือขวาควงคว้าน (ใช้เฉพาะ ช้อนมือ) เหมือนท่าที่ 10		D
14.	หันกลับไปด้านหน้า ก้าวเท้า ขวาเอียงขวา มือขวาเปลี่ยน เป็นกำกริชทั้งด้ามโดยให้ปลาย กริชแทงลง ลดมือซ้ายลงมา		D

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แล้วส่งไปจับหลัง ข้อมือขวาสูง กว่าตั้งวงสูงเล็กน้อย เปลี่ยน เป็นเอียงขวา หน้ามองออก แตะเท้าซ้าย ทำนี้จะเอียงขวา เล็กน้อย ซึ่งท่าเหมือนท่าที่ 11		
15.	แล้วให้แตะเท้าไปเรื่อย ๆ พร้อมทั้งหมุนไปรอบตัวซ้าย ๆ (หมุนขวา) หมุดที่ด้านซ้าย		
16.	ก้าวเท้าซ้ายลงด้านหน้า ส่งมือ ซ้ายมาไว้บนจับออกเป็นตั้งวงบน แล้วลดมือขวามาตั้งวงล่าง เปลี่ยนเป็นเอียงขวา แตะเท้า ขวา แล้วแตะเท้าไปเรื่อย ๆ พร้อมทั้งหมุนตัวซ้าย ๆ หันกลับไป ไปด้านขวา (หมุนซ้าย)		
17.	แล้วหันกลับไปด้านหน้า ก้าว เท้าขวาเอียงขวา ลากเท้าซ้าย ขึ้นมาสุดเท้า ลดมือขวาลงมา ตั้งวงหน้าซ้ายพัก หน้าเอียงซ้าย จากนั้นให้ก้าวเท้าซ้าย ค่อย ๆ สุดเท้าขวาเปลี่ยนเป็นเอียง	 	

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ซ้าย ส่งมือซ้ายออกไปด้านข้าง เป็นจับคว่ำแขนตึงระดับ 45 องศา จากไหล่ ทำลักษณะนี้ซ้ำ 2 ครั้ง แล้วทำเร็วประมาณ 4 ครั้ง		
18.	จากนั้นให้หันเอียงขวา เปลี่ยนมือจับกริซเป็นมือซ้ายอยู่ระดับวงล่าง ก้าวเท้าขวาลงด้านข้าง เอียงซ้าย ส่งมือขวาออกไปตั้งวงงอแขนระดับไหล่ ให้จังหวะ ชีตยุบสะดุ้งตัวตามจังหวะไป เรือช ๆ แล้วค่อช ๆ หอบจับ คลาสออกซ้าย ๆ พร้อมทั้งเปลี่ยน เป็นเอียงขวา แล้วค่อช ๆ กลับมาเอียงซ้าย ซึงมือจับ คลาสออกเป็นตั้งวงพอดี และ ลากเท้าซ้ายมาผสม นิ่ง ทำนี้ เรียกว่า "ท่าเรือก"		D
19.	ก้าวเท้าซ้ายลงด้านหน้า เอียงขวา เปลี่ยนมือจับกริซเป็นมือขวาอยู่ระดับวงล่าง ส่งมือซ้ายขึ้นนิ้วโดยตั้งมือขึ้นด้านหน้า		

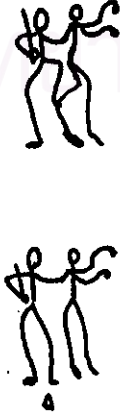

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ระดับอก แล้วใช้จิ้งหะตัวอีดยุบ สะดุ้งตามจังหวัดไปเรื่อย ๆ ค่อย ๆ เลื่อนมือซ้ายออกไป ด้านข้าง พร้อมเปลี่ยนเป็นเอียง ซ้าย ลากเท้าขวามาแตะยึดตัว ขึ้น ซึ่งมือซ้ายจะมาอยู่ด้านข้าง พอดี แล้วหักข้อมือลงตั้งแขน (ตีบทว่า "โพร์พล")		0
20.	ค่อย ๆ คืบตัวเล็กน้อย ลดมือ ซ้ายมาหงายมือด้านหน้าระดับ อก พร้อมทั้งส่งมือขวาขึ้นมา ระดับเดียวกัน เปลี่ยนเป็น เอียงซ้าย ก้าวเท้าซ้ายลงด้าน ข้าง พร้อมทั้งพลิกมือซ้ายขึ้นมา ทับที่ข้อมือ (ตีบทว่า "พร้อม หรือยัง")		0
21.	เปลี่ยนเป็นหนักขาซ้าย คืบตัว เล็กน้อย ลดมือทั้งสองลงเปลี่ยน เป็นมือซ้ายจับกรวย ซึ่งอยู่ระดับ วงล่าง มือขวาวางที่หน้าขา ขวาแขนตั้งเปลี่ยนมาเอียงซ้าย แตะเท้าซ้าย ในท่าอื่น		0

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	หมายเหตุ ท่านนี้เป็นทำขึ้นฝั่ง เสนาจะทูลว่า "ไพร่พลของ เราพร้อมแล้ว" จึงค่อยตีบท ต่อไป		
22.	คืนตัวเล็กน้อย เปลี่ยนมือจับ กริชเป็นมือขวา ชำเท้าซ้าย ลงหลัง ส่งมือซ้ายขึ้นมาด้าน หน้าระดับปากแตรค่อย ๆ ปาด มือเข้าหาปากเอียงซ้าย และ เท้าขวาชิดขึ้น ในท่า "ส้ม"		D
23.	ถอนเท้าซ้ายลงหลัง เอียงซ้าย ส่งมือทั้งสองขึ้นมาด้านหน้า ระดับอก มือขวาจับกริช (คล้ายตั้งวง) มือซ้าย จับเข้า หาลำตัว ดีไหล่ไปทางซ้าย เล็กน้อย ชิดยุบ วิ่งไปด้าน ซ้าย เปลี่ยนเป็นเอียงขวา (ประมาณกลางเวที) แล้วหัน มาด้านขวา		D

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
24.	ก้าวเท้าขวาลงด้านหน้า เอียง ขวา หงายมือจับออกเป็นตัวยาว สูง ค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นเอียง ซ้ายพร้อมทั้งแทงกริชไปที่ข้าง ซ้ายระดับชายพก สกเท้าซ้าย ขึ้นด้านหน้า (หน้ามองกริช)		0
25.	จากนั้นให้เปลี่ยนเป็นเอียงซ้าย หงายมือถือกริชไปด้านขวา หน้ามองตามกริช แล้วก้าวเท้า ซ้ายลงด้านหน้า พร้อมทั้งพลิก มือมือคล่ำลง เปลี่ยนเป็นเอียง ซ้าย สกเท้าขวาขึ้นด้านหน้า (หน้ามองกริช)		0
26.	ถอนเท้าขวาหลังเปลี่ยนเป็น เอียงขวา ค่อย ๆ พลิกมือจับ กริชที่ด้ามโดยให้ปลายที่มดง เปลี่ยนเป็นเอียงซ้าย ดีโหล ซ้าย ฉายเท้าซ้าย ส่งมือซ้าย ไปจับหลัง ส่งมือขวาขึ้นสูง กว่าตั้งวงบนเล็กน้อย แล้ว เปลี่ยนเป็นเอียงขวาวิ่งชอย เท้าลงมาด้านในสุดของเวที		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	บริเวณกึ่งกลาง (ซึ่งจะเป็น บริเวณที่เสนาจัดม้าที่นั่งถวาช)		
- 27.	ยืนหันบกริมที่ชายพกด้านซ้าย จากนั้นให้ก้าวเท้าขวา เอียง ซ้าย มือซ้ายจับคว่าด้านข้าง ระดับไหล่จนแขน มือขวาตั้งวง ด้านข้าง จนแขนระดับไหล่ แล้วให้ส่งมือซ้ายขึ้นสอดสูง ส่ง แขนขวาไปจับหลัง พร้อมทั้ง เปลี่ยนเป็นเอียงขวา ยกเท้า ซ้ายเหยียบที่ขาม้า เรียกว่า "ท่าขึ้นม้า"		0
28	คืนตัวเล็กน้อย มือซ้ายเท้าเอว มือขวาจับกรายเข้าหาตัวแล้ว ปล่อยออกเป็นตั้งวงด้านข้าง ระดับไหล่ ในท่า "เวียก" ขาซ้ายยังคงเหยียบที่ขาม้าอยู่ ตลอดเวลา		0

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
29.	มือทั้งสองตั้งวงอยู่ด้านข้าง ระดับเอวแล้วพลิกเป็นตั้งวง หงาย (ค่อนมาหน้า) แล้วโยก มือขึ้น ในท่า "สก" เปลี่ยน เป็นเอียงขวา		0
30.	คืนตัวเล็กน้อย แล้วลดมือขวา ลงมาเท้าเอว ส่วนมือซ้ายให้ ชี้ไปด้านหน้าขนตถึงระดับไหล่ ตัวตรงในความหมาย "ไปที่นั่น"		0
31.	จากนั้นให้หันไปเอียงขวา เพราะเสนาจะถวาชแซ่ตีมี... ให้หยิบแซ่ด้วยมือขวา ส่งมือ ซ้ายเท้าเอว		0
32.	แล้วให้หวดแซ่ที่ซ้ายพกด้านซ้าย เอียงซ้าย แล้วย้ายไปหวดแซ่ที่ ซ้ายพกด้านขวาเอียงขวา แล้ว ควัดแซ่ขึ้นตั้งข้างซ้ายพกด้าน ขวา (ระดับวงล่าง) ส่วนมือ ซ้ายให้วิ่งสายมึงเหินหน้าซ้าย พก (ท่ามือจับ หัวข้อมือขึ้น ตัวตรง พร้อมกระโดดโยก)		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เท้าตามจังหวะวังของม้าพร้อม กับตีไหล่ไปเรื่อย ๆ...		

จากตารางพบว่า การรำชุด ปันหยีตรวจพล มีท่ารำทั้งหมด 16 ท่า ดังนี้
(ดูภาพประกอบท้ายบท)

1. ท่าเดิน
2. ท่าเท้าฉาก
3. ท่าเจ็ดฉิ่ง
4. ท่ากลางอัมพร
5. ท่าวางล่างมือคู่สลับจับมือขึ้น
6. ท่าจับมือขึ้น
7. ท่าสะบัดจับมือคู่
8. ท่าม้วนจับมือขึ้น
9. ท่าวางล่าง-จับส่งหลัง
10. ท่าแกว่งตะลวง
11. ท่าชุกกรีช-จับส่งหลัง
12. ท่าหมุนมาน
13. ท่าม้วนจับระดับอก
14. ท่าฉะกรีช
15. ท่าสอดสูง(ข้างหน้า)-จับส่งหลัง
16. ท่าเหน็บกรีช

ขณะที่ปฏิบัติท่ารำทั้ง 16 ท่า มีการใช้เท้าและขาในลักษณะต่าง ๆ

ดังนี้

-การเดิน

-การแกะเท้า แล้วหมุนรอบตัว

-การชกเท้า

-การก้าวข้าง

-ก้าวเท้า-ลากอีกเท้าจรด

-การกระทืบเท้า

-วิ่งซอกเท้า

จากการศึกษารำเดี่ยวทั้ง 5 ชุด ที่กล่าวมานั้น สามารถเปรียบเทียบท่ารำได้ดังนี้

ตารางแสดงการเปรียบเทียบท่ารำกรีฑเดี่ยวของตัวเอก ทั้ง 5 ชุด

ลำดับ ที่	ก. สุหรานากง รำกรีฑ ลำดับ/ท่ารำ	ข. ปิ่นหยี่ ตรวจพล ลำดับ/ท่ารำ	ค. อิเหนา ตัดดอกไม้ ลำดับ/ ท่ารำ	ง. อิเหนา ฉายกรีฑ ลำดับ/ ท่ารำ	จ. ประสันดา รำกรีฑ ลำดับ/ ท่ารำ	หมายเหตุ
1.	1. ท่าชกกรีฑ	-	1	-	-	มีเฉพาะใน ก., ค.
2.	2. ท่าคล้อย ผ้าเช็ดหน้า	-	1	-	-	"

หมายเหตุ ผู้วิจัยได้กำหนดอักษรย่อแทนชื่อชุดการรำ

ก. แทน สุหรานากงรำกรีฑ

ข. แทน ปิ่นหยี่ตรวจพล

ค. แทน อิเหนาตัดดอกไม้

ง. แทน อิเหนาฉายกรีฑ

จ. แทน ประสันดารำกรีฑ

ลำดับ ที่	ก. สุหรานากง รำกริช ลำดับ/ท่ารำ	ข. ปิ่นท้อ ตรวจพล ลำดับ/ท่ารำ	ค. อิเหนา ตัดดอกไม้ ลำดับ/ ท่ารำ	ง. อิเหนา ฉายกริช ลำดับ/ ท่ารำ	จ. ประสันตา รำกริช ลำดับ/ ท่ารำ	หมายเหตุ
3.	3. ท่าวาง กริช	-	-	-	-	มีเฉพาะใน ก.
4.	4. ท่าไหว้	-	-	-	-	"
5.	5. ท่าหยิบกริช	-	-	-	-	"
6.	6, 13. ท่าจับ หงาย-วางล่าง	5	-	-	-	มีเฉพาะใน ก., ข.
7.	7. ท่าสอด สร้อยมาลา แปลง	-	11	1	-	มีใน ก. ค. และง.
8.	8, 21. ท่า เหน็บกริช	-	3	3	-	มีใน ก., ค., ง.
9.	9. บัวชูฝัก ผ้าเช็ดหน้า	-	-	-	-	มีเฉพาะ ก
10.	10. ชะนีรำส ไม้	-	-	-	-	"
11.	11. แทง	10	5	-	-	มีใน ก. ข. ค.
12.	12, 19. ท่า กลางอัมพร	4	6	-	-	"
13.	13. พิศมัย เรืองหมอน	-	8	6	-	มีใน ก., ค., ง.

ลำดับ ที่	ก. สุหรานากง รำกรีช ลำดับ/ท่ารำ	ข. ปิ่นหยี ตรวจผล ลำดับ/ท่ารำ	ค. อิเหนา ตัดดอกไม้ ลำดับ/ ท่ารำ	ง. อิเหนา ฉายกรีช ลำดับ/ ท่ารำ	จ. ประสันตา รำกรีช ลำดับ/ ท่ารำ	หมายเหตุ
14.	14. ท่าสะบัด จับมือคู่ตั้งวง	7	-	-	-	มีเฉพาะใน ก., ข.
15.	15, 18, 20. ท่าจับมือสั้น	6	9	5	-	มีใน ก, ข, ค, ง.
16.	16. ท่าวง กลาง-วงล่าง	-	10	-	-	มีใน ก, ค.
17.	22. ท่ามีวน จับมือสั้น	8	-	-	-	มีใน ก, ข.
18.	23. ท่าสอด จับ	-	12	-	-	มีใน ก, ค.
19.	24. ท่าพรหม สี่หน้า	-	-	7	-	มีใน ก, ง.
20.	25. วงล่างคู่	-	-	8	9	มีใน ก, ง, จ.
21.	26. ท่าจับสะ บัดตั้งวง	-	-	-	-	มีเฉพาะใน ก.
22.	27. ท่าโยน- รับผ้า เช็ดหน้า	-	-	-	-	"
23.	28. ท่าพัก	-	-	-	-	"
24.	29. วงบน- จับปรกข้าง	-	2	2	1, 13	มีใน ก, ค, ง, จ.

ลำดับ ที่	ก. สุพรรณากง รำกริช ลำดับ/ท่ารำ	ข. ปิ่นท้อ ตรวจพล ลำดับ/ท่ารำ	ค. อิเหนา ตัดดอกไม้ ลำดับ/ ท่ารำ	ง. อิเหนา ฉาบกริช ลำดับ/ ท่ารำ	จ. ประสูติดา รำกริช ลำดับ/ ท่ารำ	หมายเหตุ
25.	30. จีบฮาว	-	-	-	2	มีใน ก, จ.
26.	31. วงบน- วงกลาง	-	-	-	-	มีเฉพาะ ก
27.	39. เท้าฉาก	2	-	-	-	มีใน ก, ข.
28.	33. หนุมาน	12	-	-	5	มีใน ก, ข, จ.
29.		1. ท่าเดิน	-	-	-	มีเฉพาะ ข
30.		2. ท่าเจ็ดฉิน	-	-	-	"
31.		9. วงล่าง- จีบส่งหลัง	-	-	-	"
32.		11, 15. ชูกริช จีบส่งหลัง	4	4	4	มีใน ข, ค, ง, จ.
33.		13. ม้วนจีบ (ระดับอก)	-	-	-	มีเฉพาะ ข
34.		14. ฉะกริช	-	-	-	"
35.			7. นาชา ม้วนหาง	-	-	มีเฉพาะ ค
36.			8. ฉาย แขนตั้ง	-	-	"

ลำดับ ที่	ก. สุหรานากง รำกริช ลำดับ/ทำรำ	ข. ปิ่นหยี ตรวจพล ลำดับ/ทำรำ	ค. อิเหนา ตัดดอกไม้ ลำดับ/ ทำรำ	ง. อิเหนา ฉายกริช ลำดับ/ ทำรำ	จ. ประสันดา รำกริช ลำดับ/ ทำรำ	หมายเหตุ
37.			9. ทำเลาะ ใบลำเจ็ยก	-	-	"
38.			10. ทำตัด ดอกไม้- เจ็ยก	-	-	"
39.				9. ฉายกริช (ชูมือขวา)	-	มีเฉพาะ ง
40.					3. ทำนทง	มีเฉพาะ จ
41.					6. ทำนบ มือคู่	"
42.					7, 10. ทำ จันทร์ทรง กลด	"
43.					8. ทำนตะ หน้าผาก	"
44.					12. ทำปิด	"

จากตารางเปรียบเทียบทำรำทั้ง 5 ชุด พบว่ามีทำรำที่ไม่ซ้ำกันจำนวน
44 ท่า โดยแต่ละชุดการแสดงมีทำรำเฉพาะดังนี้

- สุหรานากง มี 8 ท่า ได้แก่ ท่าวางกริช ท่าหยิบกริช ท่าไหว ท่าบ้วนฝัก ท่าชะนี้ร่ายไม้ ท่าโชน-รับผ้าเช็ดหน้า ท่าวงบน-วงกลาง และท่าพัก
- ป็นหีตตรวจพล มี 5 ท่า ได้แก่ ท่าเดิน ท่าเจดเงิน ท่าวงล่าง-จับส่งหลัง ท่าม้วนจับ และฉะกริช
- อิเหนาตัดดอกไม้ มี 4 ท่า ได้แก่ ท่าเนาคาม้วนหาง ท่าฉายแขนดึง ท่าเลาะใบ และท่าตัดดอกไม้เจือก
- อิเหนาฉายกริช มี 1 ท่า ได้แก่ ท่าฉายกริช (ชูมือขึ้น)
- ประสันดาร่ากริช มี 5 ท่า ได้แก่ ท่าทงมือคู่ ท่าแบมือคู่ ท่าจันทร์-ทรงกลด ท่าตะหน้าผาก และท่าปิด

ภาพท่าร่ากริชเดี่ยว

ภาพที่ 1 ท่าชักกริชทิ้งฝัก

พบใน-สุหรานากงร่ากริช และทำนั่งคุกเข่าและทำอื่นนอกเท้าซ้าย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 2 ท่าชีกวิชและเหน็บวิชเปล่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พบใน - อีเหนาคัดดอกไม้

สถาบันวัฒนธรรมเรีการ

ภาพที่ 3 ทำคล้องผ้าเช็ดหน้า

พบใน - สหรณากงร่ากรรช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 4 ท่าวางกริชและหยิบกริชทั้งฝัก

พบใน - สหรณาทองว่ากริช
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทย์อเมริกา
ภาพที่ 5 ท่าไหว้
พบใน - สหุรานากงร่ากริช
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6 ทำจีบหงาย-วงล้าง

พบใน - สหราชอาณาจักร

- ปันหยีตรวงพล (ฮันจรดเท้า)

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7 ทำสอดสร้อยมาลาแปลง (ทำฉายกริช) นั่งกระดกเท้า
พบใน - สหรานากงร่ากริช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 8 ทำสอดสร้อยมาลาแปลง (ท่าฉายกริช) ขึ้นก้าวข้าง

พบใน -อิเหนาตัดดอกไม้
-อิเหนาฉายกริช

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 9 ทำเนียบกรีฑ์ทั้งฝึก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พบใน - สหุรานากงร่ากรีฑ์

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 10 ท่าบัวชูฝัก

พบใน - สหราชอาณาจักร (ตั้งเข่าขวา-ก้าวเท้าซ้าย
และขึ้นก้าวเท้าไปข้างหน้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิจัยนงนริการ
ภาพที่ 11 ทำชะนีรำชไม
พบใน - สุหรานากงรำกรวิษ
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

ภาพที่ 12 ท่าแทง (กริชทิ้งฝัก)

พบใน - สุหรานากงรำกริช
- ปิ่นหยัศวรจพล

ภาพที่ 13 ท่าแถง (กริชเปลว)

พบใน - อีเหนาตัดดอกไม้

- ประสันตารำทริช

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สลกษัฒนกิจหทยบรกรการ

ภาพที่ 14 ท่ากลางอัมพร

พบใน - สหรานากงร่ากวีช

- ปันหีตรวจพล

- อีเหนาตัดดอกไม้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันบริการ

ภาพที่ 15 ท่าจับคว่ำ ชันท่าพิศมัยเวียงหมอน

ภาพที่ 16 ท่าพิศมัยเวียงหมอน

พบใน -สุหรานากงว่ากริช

-อิเหนาตัดดอกไม้

-อิเหนาฉายกริช

สถาบันวิทยบริการ
 ภาพที่ 17 ท่าสะบัดจับมือตั้งวง
 พบใน - สหรานากงรำกริช
 - ปันหยัตรวาผล

ภาพที่ 18 ท่าจับมือสั้น

พบใน - สหรานากงร่ากริช (ก๊าวเท้าแตะะ ชกเท้า และ
กระดกเสี้ยว)

- ปั้นหยีตราวจพล (จรดเท้า)

- อีเหนาตัดดอกไม้ (ก๊าวเท้าแตะะ)

- อีเหนาจาชกริช (ชยันเท้า)

ภาพที่ 19 ท่าวงกลาง-วงล่าง

พบใน - สหราชอาณาจักร (กริชทั้งฝัก)
- อีเหนาตัดดอกไม้ (กริชเปล่า)

สถาบันวิทย์อเมริกา

ภาพที่ 20 ทำสวดจับมือสั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

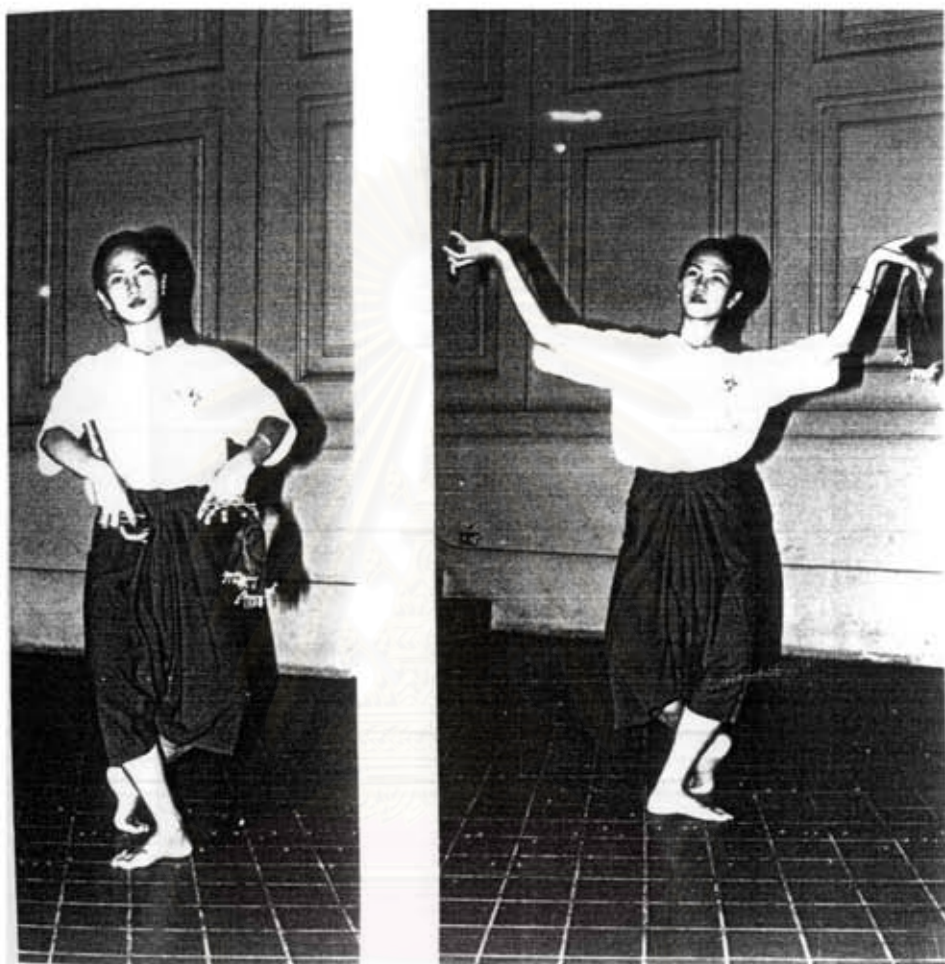
พบใน - สหราชอาณาจักร

- อิเหนาตัดดอกไม้

- ปันหยีตราจพล

สถาบันวิจัยบริการ
 ภาพที่ 21 ทำปัด
 พบใน - ประสันตารำภวิษ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 22-23

ภาพที่ 22 ท่าจีบคว่า ชั้นท่าพรหมสี่หน้า

ภาพที่ 23 ท่าพรหมสี่หน้า

พบใน - สุหรานากงรำกริช (กริชทั้งฝัก)

- อีเหนาฉายกริช (กริชเปล่า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิจัยประชากร

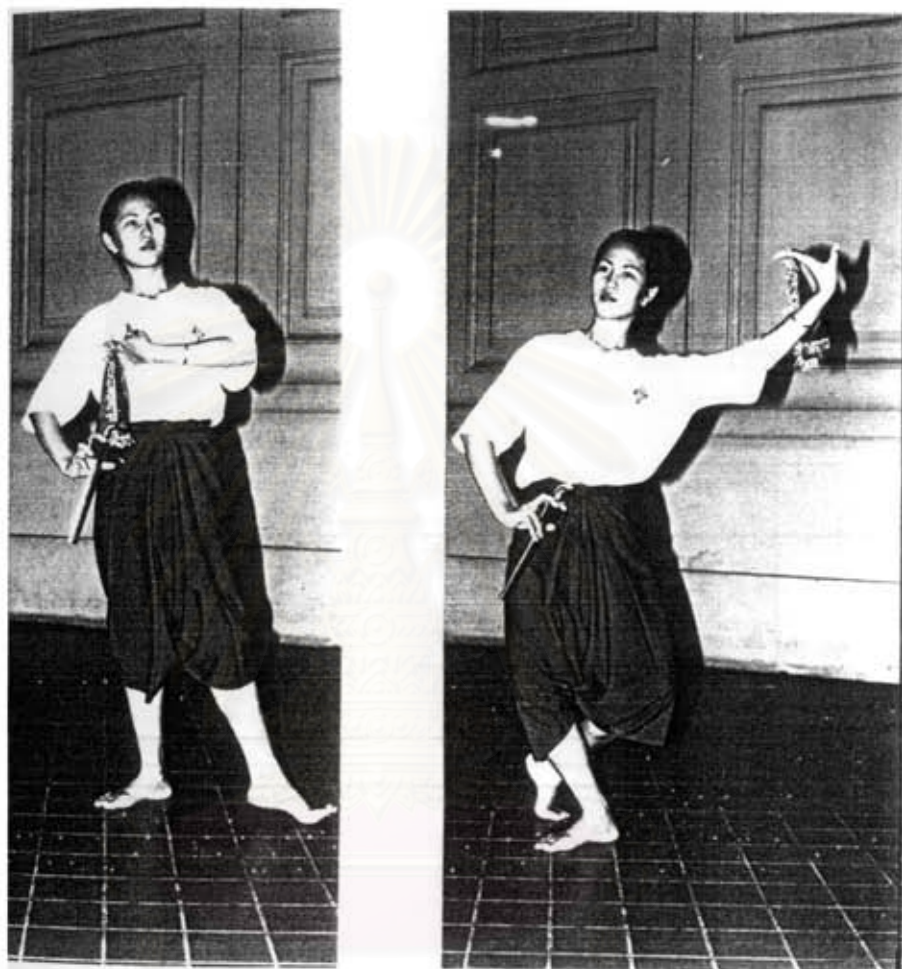
ภาพที่ 24 ทำวงล่าง (มือคู่)

พบใน - สุหรานากงรำกริช (โชนกเท้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- อีเหนาจายกริช (แตะเท้าหมุนรอบตัว)

- ประสันตารำกริช (จรดเท้าสลับ)

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 25-26 ทำจีบสะบัดตั้งวง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พบใน - สุหรานากงรำกริช

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 27 ท่าโชน-รับผ้าเช็ดหน้า

พบใน - สหระนาถงวักวิช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 28 ทำฝึก

พบใน - สุหรานากงวักวิช
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 29 ท่าจับปรกข้าง-ตั้งวงบน

พบใน - สุหรานากงรำกริช (ฮกเท้า ก้าวข้าง)

- อิเหนาตัดดอกไม้ (วิ่งชอยเท้า)

- อิเหนาฉายกริช (วิ่งชอยเท้า)

- ประสันตารำกริช (วิ่งชอยเท้า)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
ภาพที่ 30 ทำด้ายกริช
พบใน - อีเหนาดายกริช
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 31 ท่าจีบขาว

พบใน - สุหรานากงรำกริช

- ประสันตารำกริช (นั่งบนส้นเท้า เขี้ยวชดา

ข้างหนึ่งออกไปข้างหน้า)

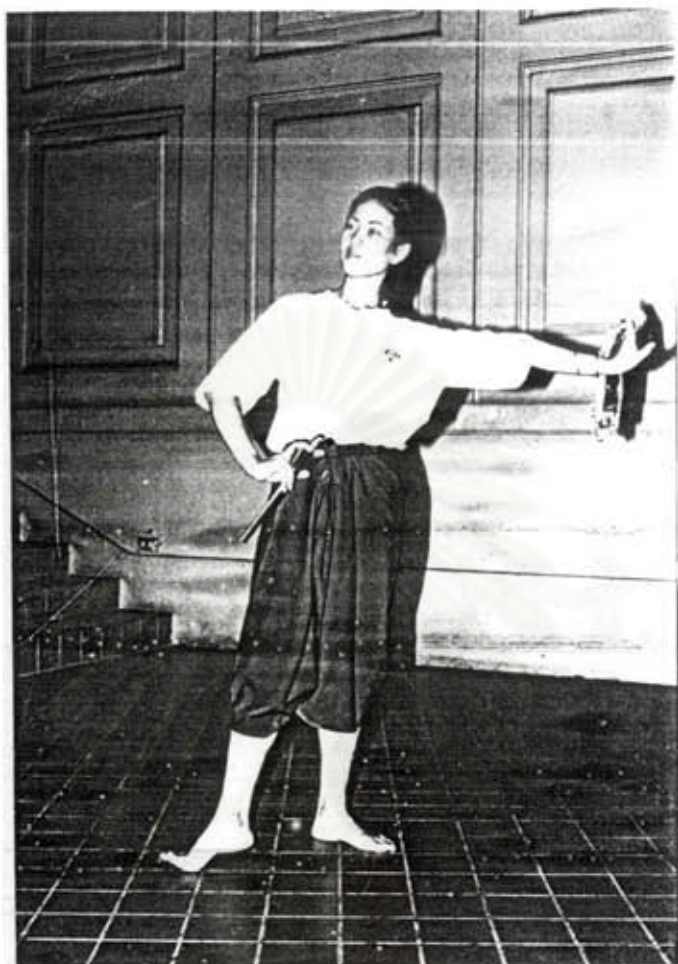

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 32 ท่าวงบน-วงกลาง

พบใน - สหรานากงรำกริช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 33 ทำท้าวฉาก

พบใน -สุหรานากงรำกริช

-ปิ่นหยีตราชพล

-สถาบันวิทย์บริการ

หากเป็นการรำในเหตุการณ์รบ เช่น ปิ่นหยีตราชพล
จะต้องมีฉัตรกางอยู่ทางด้านซ้าย ผู้รำปฏิบัติทำท้าวฉาก
พร้อมกับใช้มือซ้ายแตะที่ด้ามฉัตร

สถาบันวิทยบริการ
ภาพที่ 34 ท่าเดิน
พบใน - ปันหยีตรวจพล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 35 ทำหุมนาน

พบใน - สหราชอาณาจักร (กวางช้าง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ปันหยี่ตรวจพล (แกะเท้าหุมนรอบตัว)

- ประสันตารำกรีช (นั่งบนสันเท้าหุมนรอบตัว)

สถาบันเคิทยอเมริกา
ภาพที่ 36 ท่าเจ็ดฉิน
พบใน - ปืนหยี่ตรวจพล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
ภาพที่ 37 ท้าววงล่าง-จีบส่งหลัง
พบใน - ปันหีตรวงพล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ

ภาพที่ 38-39

ภาพที่ 38 ท่าชุกวิช-จับส่งหลัง

ภาพที่ 39 ท่าบัวชูฝึก-จับส่งหลัง

พบใน - ป็นหีตรวจพล

- อีเหนาตัดดอกไม้

- อีเหนาลายกวิช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
 ภาพที่ 40 ท่าม้วนจับ
 พบใน - ปันหัตถ์รวพล
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
ภาพที่ 41 ทำละกรวิช
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พบใน - ปันหัตถ์ตรวจผล

สถานีวิทยุอเมริกา
ภาพที่ 42 ท่านาคาม้วนหาง
พบใน -อีเหนาตัดดอกไม้
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
ภาพที่ 43 ทำสอดสูงด้านหน้า-จับส่งหลัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พบใน -บันทึกตรวจผล

สรุปผลการศึกษาได้ว่า ปัจจุบันร่ำอาวูชของตัวพระประเภทรำเดี่ยว
ในละครในเรื่องอิเหนา ของกรมศิลปากร มี 5 ชุดการแสดง ได้แก่ ประสันต
รำกริช อิเหนาตัดดอกไม้ อิเหนาฉายกริช สุหรานากงรำกริช และปิ่นหยี
ตรวจพล ซึ่งการรำทั้งหมดนี้เป็นการรำใช้อาวูชกริชที่ได้สืบทอดมาแต่โบราณ
ดังจะได้สรุปเป็นราย ๆ ต่อไปนี้

การรำชุด ประสันตรำกริช มีวัตถุประสงค์ของการรำใช้อาวูชเพื่อ
เยาะเย้ยกองทัพของฝ่ายตรงข้าม เป็นการรำกริชแบบมลายู จัดแสดงอยู่ในตอน
ประสันตตอนก ช่วงก่อนการรบระหว่างปิ่นหยี กับระตูปุศลิหนา ใช้เวลาแสดง
ประมาณ 2 นาที การแสดงใช้ผู้แสดงหญิง มีอชวาถือกริชเปล่า มือซ้ายถือผ้า
เช็ดหน้า รำประกอบเพลงสรรระหม่าแขกที่มีท่วงทำนองรุกเร้า ทำรำมีทั้งหมด
12 ท่า ได้แก่ ท่าจีบปรกข้าง-ตั้งวงบน ท่าจีบขาว ท่าแทงมือคู่ ท่าชุกกริช-
จีบส่งหลัง ท่าหนุมาน ท่าแบมือคู่ ท่าจันทร์ทรงกลด ท่าตะหน้าผาก ท่าวงล่าง
มือคู่ ท่าแทงกริช และท่าปิดกริช มีท่าเฉพาะที่ไม่ซ้ำกับการรำกริชชุดอื่น จำนวน
5 ท่า ได้แก่ ท่าแบมือคู่ ท่าแทงมือคู่ ท่าตะหน้าผาก ท่าจันทร์ทรงกลด และ
ท่าปิด ลักษณะเด่นของการรำชุดนี้ อยู่ที่การเปลี่ยนท่วงท่าที่รวดเร็วสัมพันธ์กับ
ท่วงทำนองเพลง การแสดงออกของอวัยวะต่าง ๆ อย่างชัดเจน เช่น การ
กระท่ายไหล่ การชะโงกตัว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการร้องเยาะเย้ยฝ่าย
ตรงข้ามด้วยคำว่า "ฮืด" พร้อมกับแสดงสีหน้ายิ้มเยาะเย้ยอย่างเห็นได้ชัด

เป็นที่น่าสังเกตว่า การรำประสันตรำกริช มีท่าแทง และท่าปิด
อันเป็นท่าที่ใช้ในการต่อสู้ ทั้งนี้เนื่องจากการรำชุดนี้แทรกอยู่ในเหตุการณ์รบ
ท่าแทงที่ปฏิบัติจึงหมายถึง แแทงไปที่ศัตรู ส่วนท่าปิดหมายถึงปิดอาวุธของฝ่ายศัตรู
ที่แทงเข้ามา

การรำชุดอิเหนาตัดดอกไม้ มีวัตถุประสงค์ของการใช้อาวูชเพื่อตัด
ดอกไม้เจียก เป็นการรำกริชแบบชวา จัดแสดงอยู่ในตอนท้าวดาหาบวงสรวง
ใช้เวลาแสดงประมาณ 3.30 นาที ในการแสดงใช้ผู้แสดงหญิง มีอชวาถือ
กริชเปล่า มือซ้ายถือผ้าเช็ดหน้ารำประกอบเพลงสรรระหม่าไทยและต่อด้วยเพลง
แปลง ทำรำมีทั้งหมด 14 ท่า ได้แก่ ท่าจีบปรกข้าง-ตั้งวงบน ท่าสอดสร้อย
มาลาแปลง ท่าบัวชูฝัก-จีบส่งหลัง ท่าแทงทะเลวง ท่ากลางอัมพร ทำนาคาม้วนหาง

ท่าพิศมัย เรียงหมอน ท่าจับมือสั้น ท่าตั้งวงกลาง-วงล่าง ท่าเหินบกกรีช ท่าสะบัด
จับมือสั้น ท่าฉายกรีช ท่าตัดใบลำเจียก และท่าตัดดอกลำเจียก มีท่าเฉพาะที่ไม่ซ้ำ
กับการรำกรีชชุดอื่น จำนวน 4 ท่า ได้แก่ ท่านาคาม้วนหาง ท่าฉาย (แขนตั้ง)
ท่าเลาะใบ และท่าตัดใบ ทิศทางการเคลื่อนที่ส่วนใหญ่เคลื่อนที่เข้า-ออก และ
วนรอบต้นลำเจียก เพื่อสำรวจดอกลำเจียก

สำหรับท่าทรงทะลวงของการรำชุดอิเหนาตัดดอกไม้เน้นสื่อถึงการทรง
และแตะต้นลำเจียก

การรำชุดอิเหนาฉายกรีช มีวัตถุประสงค์ของการใช้อาวุธคือ ฉายกรีช
เพื่อเรียกร้องความสนใจ เป็นการรำกรีชแบบชวา จัดแสดงอยู่ในตอนท้าวดาหยา
บวงสรวย ในการแสดงใช้ผู้แสดงหญิง มือขวาถือกรีชเปล่า มือซ้ายถือผ้าเช็ดหน้า
รำประกอบเพลงสระหม่าไทย และต่อด้วยเพลงแปลง ท่ารำมีทั้งหมด 8 ท่า
ได้แก่ ท่าจับปรกข้าง-ตั้งวงบน ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าบัวชูฝัก-จับส่งหลัง ท่าจับ
มือสั้น ท่าพิศมัย เรียงหมอน ท่าพรหมสีหน้า ท่าวงล่าง (คู่) และท่าฉายกรีช โดย
มีท่าเฉพาะจำนวน 1 ท่า ได้แก่ ท่าฉายกรีช (ชูมือ) ทิศทางการเคลื่อนที่ ผู้รำ
เคลื่อนที่จากทางด้านขวาของเวทีไปทางด้านซ้าย ซึ่งระหว่างที่เคลื่อนที่อยู่ได้
เปลี่ยนทิศทาง โดยการหันหน้า-หลัง หมุนรอบตัวและหยุดยืนที่บริเวณกลางเวที
การรำชุดนี้จัดเป็นการแสดงชุดสั้น ๆ โดยใช้เวลาประมาณ 2 นาที

การรำชุดสุหรานากงรำกรีช มีวัตถุประสงค์ในการใช้อาวุธเพื่อถือรำ
บวงสรวย เป็นการรำกรีชแบบชวา จัดแสดงอยู่ในตอนท้าวดาหยาบวงสรวย การรำ
มี 2 ตอนคือ ตอนแรกเป็นการรำประกอบบทร้อง ตอนที่ 2 เป็นการรำประกอบ
ทำนองเพลงสระหม่า และเพลงแปลง ใช้เวลาแสดงประมาณ 6 นาที ในการ
แสดงใช้ผู้หญิง 1 คน มือขวาถือกรีชทั้งฝัก มือซ้ายถือผ้าเช็ดหน้า มีท่ารำทั้งหมด
27 ท่า นับเป็นการรำกรีชที่มีท่ารำมากที่สุด มีท่าเฉพาะที่ไม่ซ้ำกับการรำกรีชชุดอื่น
จำนวน 8 ท่า ได้แก่ ท่าวางกรีช ท่าหยิบกรีช ท่าไหว้ ท่าบัวชูฝัก ท่าชนะนี้ร้ายไม้
ท่าโยน-รับผ้าเช็ดหน้า ท่าวงบน-วงกลาง และท่าพัก ลักษณะเด่นของการรำชุดนี้
นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างท่ารำกับทำนองเพลงแล้ว ช่วงที่ผู้แสดงรำท่าโยน
รับผ้าเช็ดหน้า นับเป็นการวัดความสามารถของผู้รำ

เป็นที่น่าสังเกตว่า การรำสุหรานากงรำกริช ในช่วงเริ่มเพลง
สระหม่า มีท่าไหว้ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นการรำเพื่อบวงสรวงเทวาจึงต้องทำการ
สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อน ทั้งนี้จากการศึกษาการรำอาวухกระบี่กระบองของไทยเรา
นั้น ก่อนรำผู้รำต้องไหว้ก่อน เพื่อถวายบังคมพระมหากษัตริย์ในกรณีที่แสดงหน้า
พระที่นั่ง หรือทำความเคารพประธานในพิธี และไหว้ครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้
ดังนั้นในสุหรานากงรำกริชจึงน่าจะมีความหมายเช่นเดียวกัน

สำหรับท่าแกทกริชที่พบนั้นไม่น่าจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อแทงสิ่งใดแต่เนื่อง
จากรำชุดนี้เป็นการรำบวงสรวงและมีท่ารำกริชมากที่สุด จึงน่าจะเป็นการรวม
ท่ารำกริช ท่าต่าง ๆ ไว้

การรำชุดป็นหีตรวจพล มีวัตถุประสงค์ของการใช้อาวุธเพื่อถือประ
กอบการตรวจพล เป็นการรำกริชแบบชวา จัดแสดงอยู่ในตอนอนุภาครณชนไก่
ช่วงก่อนการรบศึกจะมาทรา-กะปาหลัน การรำแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 รำประกอบเพลงแขกยี่งก

ช่วงที่ 2 รำประกอบบทร้องภาษามลายู ทำนองเพลงแขกยี่งก ใช้
เวลาประมาณ 6.20 นาที ในการแสดงใช้ผู้หญิง 1 คน มือขวาถือกริชทั้งฝัก
มือซ้ายถือผ้าเช็ดหน้า มีท่ารำทั้งหมด 16 ท่า พบว่ามีท่ารำเฉพาะจำนวน 5 ท่า
ได้แก่ ท่าเดิน ท่าเจ็ดดิน ท่าวงล่าง-จับส่งหลัง และท่าฉกริช ทิศทางการรำ
ผู้รำเคลื่อนที่ลักษณะตรงขึ้นมาจากด้านหน้าเวที พร้อมกับรำท่าต่าง ๆ ในลักษณะ
ช้า ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะรำชุดนี้เป็นการรำตรวจพล จึงเคลื่อนที่ช้า และเมื่อรำ
ถึงช่วงเพลงร้องภาษามลายู ผู้รำจะทำท่ารำตีบท เสร็จจากบทหาเพื่อถามความ
พร้อมของกองทัพ แล้วจึงเคลื่อนที่ไปขึ้นม้า เพื่อเดินทางไปรบ ซึ่งขั้นตอนของการ
รำตั้งแต่การรำเคลื่อนที่ในลักษณะตรง การรำตีบท เพื่อถามความพร้อมของทัพ
แล้วจึงยกทัพจัดเป็นขั้นตอนของการรำตรวจพลที่มีในการแสดงละคร

จากการศึกษา การรำกริชทั้ง 5 ชุด ที่กล่าวมา พบว่า

1. มีท่ารำทั้งหมด 44 ท่า แบ่งการรำออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 รำกริชแบบชวา ใช้เพลงสระหม่าไทยกับเพลงแขก-
ยี่งก

ลักษณะที่ 2 รำกริชแบบมลายู ใช้เพลงสระหม่าแขก

2. ลักษณะของกรีชที่ถือว่ามี 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 ถือว่าทั้งฝัก ได้แก่ สุหรานากงรำกรีช และป็นหยี-
ตรวจพล

ลักษณะที่ 2 ถือเฉพาะกรีชเปล่า ได้แก่ ประสันตรารำกรีช
อิเหนาตัดดอกไม้ และอิเหนาฉายกรีช

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย